

SAMVERKAN RUNT PROBLEMATISK SKOL- FRÅNVARO

ERFARENHETER FRÅN
ETT UTVECKLINGSPROJEKT
INOM ORUST KOMMUN

Anna Johansson

Rapport i
korthet

Den här rapporten presenterar erfarenheter av samverkan mellan skola och socialtjänst i arbetet runt problematisk skolfrånvaro och bygger på en studie som utförts inom ramen för ett utvecklingsprojekt i Orust kommun. Studien genomfördes i samverkan mellan kommunen och forskningsmiljön Barn och unga¹ på Högskolan Väst.

Utvecklingsprojektet initierades våren 2021 efter att man uppmärksammat ett behov av att förstärka stödet till de av mellan- och högstadiets barn och unga som av olika anledning inte förmår fullfölja sin skolgång. Huvudsyftet med projektet var att förbättra elevernas möjligheter att nå godkända betyg genom att öka samverkan mellan sektorerna Lärande och Omsorg. Vidare syftade det till att skapa en modell/metod för arbetet med problematisk skolfrånvaro som skulle kunna permanentas.

Redan innan den tvååriga projekttiden var slut nåddes målet att permanenta arbetsmodellen i och med att kommunen 2022 beslutade om bildandet av SKIFO² Orust, ett samverkansarbete mellan skolan och individ- och familjeomsorgen med elevens behov i fokus. Navet i SKIFO Orust är, precis som det var i utvecklingsprojektet, en barn- och ungdomssamordnare som har en operativ funktion och dels arbetar ”hands-on” inom befintliga strukturer, dels skapar och arbetar inom nya samarbetsstrukturer. Samordnarfunktionen utökades under våren 2023 med ytterligare en tjänst.

Studiens datamaterial är insamlat genom kvalitativa intervjuer med utvecklingsprojektets samordnare samt med tio professionella inom skola och socialtjänst, med syfte att:

1. följa det operativa arbetet med att utveckla och permanenta en arbetsmodell och utforska olika aspekter i processen
2. undersöka erfarenheter av samverkan runt problematisk skolfrånvaro bland personal såväl inom socialtjänsten som i skolans elevhälsoteam.

I denna rapport ingår, som en del av bakgrunden, bara en kortare sammanfattning av arbetet med modellen (1). Kort sagt skedde modellutvecklingen främst via skapandet av en arbetsgrupp med representanter från skola och socialtjänst som har en operativ funktion samt genom införandet av nya rutiner och blanketter som bland annat låter vårdnadshavare häva sekretessen mellan parterna. Vidare skedde utvecklingen genom samordnarens olika roller och funktioner, vilka har inkluderat att synliggöra problemen med problematisk frånvaro, presentera projektet inom kommunen, skapa en arena för operationellt samverkansarbete, leda det operativa samverkansarbetet i arbetsgruppen samt ha en samordnande funktion i det dagliga arbetet med familjer, skola och socialtjänst.

Rapportens fokus ligger på erfarenheterna av samverkan (2). Analysen är organiserad runt fyra huvudteman: **Samverkan i skolvardagen – med eleven i fokus, Information och kommunikation, Kunskap om och förståelse för varandras uppdrag** samt **Vikten av att träffas och bygga relationer**. Sammanfattningsvis visar resultatet på en rad faktorer som hindrar samverkan: brist på ”återkoppling” eller obalans i utbytet av information, olika synsätt på och bedömningar av ”problemet”, brist på förståelse för varandras uppdrag och ansvar, hög personalomsättning och därmed brist på kontinuitet i samverkansarbetet, maktobalans mellan de olika parterna, brist på regelbundna fysiska möten där parterna kan skapa personliga relationer samt brist på förtroende och tillit. Vidare framträder flera främjande faktorer: förståelse för varandras uppdrag och ansvar, regelbundna fysiska träffar med ”ansikte mot ansikte-dialog”, byggande av personliga relationer samt förtroende och tillit.

Ett stort och varmt tack till de forskningsdeltagare som gjort denna studie möjlig genom att dela med sig av sina erfarenheter. Rapporten kommer att spridas och diskuteras inom verksamheten som en del av dess utvecklingsarbete.

¹ Barn- och ungdomsvetenskapliga forskningsmiljön (BUV) vid studiens start.

² SKIFO står för skola och individ- och familjeomsorg.

FÖRFATTARE

Anna Johansson är lektor i sociologi vid Högskolan Väst. Hennes forskningsområden är främst genusvetenskapliga studier, fettkritiska studier och motståndsstudier. Bland hennes senare publikationer finns artikeln "Fat, Black and Unapologetic: Body Positive Activism Beyond White, Neoliberal Rights Discourses" (2020) samt en rad publikationer om diskurser runt fetma, kropp och hälsa bland lärare i idrott och hälsa.

INNEHÅLL

Bakgrund	4
Att förstå samverkan.....	5
<i>ROS-modellen – dimensioner av samverkan</i>	6
<i>Vad hindrar samverkan?</i>	6
<i>Vad främjar samverkan?</i>	7
Samverkan runt problematisk skolfrånvaro.....	8
Förebyggandet av problematisk skolfrånvaro i Orust kommun.....	9
Från utvecklingsprojekt till permanent verksamhet.....	10
<i>Olika nivåer av samverkan</i>	10
<i>Tre delar i samverkansarbetet runt problematisk skolfrånvaro</i>	11
Intervjustudien – metodfrågor och forskningsetik	14
Genomförande.....	14
Forskningsetiska frågor.....	16
Analys av det empiriska materialet	17
I. Samverkan i skolvardagen – med eleven i fokus.....	17
<i>"Eleven fångas upp och blir sedd på ett annat sätt"</i>	17
<i>Med den goda relationen som ingång</i>	18
II. Information och kommunikation.....	19
<i>Vikten av "återkoppling" – med kommunikation i fokus</i>	19
<i>"Alla behöver inte veta allt"</i>	20
<i>"Att prata samma språk"</i>	21
III. Kunskap om och förståelse för varandras uppdrag.....	22
<i>Skolan som "det svarta fåret"</i>	22
<i>De alltför högt ställda förväntningarna: socialtjänsten som sista instans</i>	22
<i>Betydelsen av förståelse</i>	23
IV. Vikten av att träffas och bygga relationer.....	24
<i>Regelbundna träffar med alla parter skapar förståelse</i>	24
<i>Att få ett ansikte på varandra</i>	25
<i>Små forum och nära möten</i>	26
<i>Förtroende och tillit – att skapa relationer i samverkansarbetet</i>	27
Slutdiskussion	29
Att bygga vidare på det som främjar samverkan: gemensamma forum.....	29
Att tillsammans utveckla samverkanskompetens.....	30
Referenser	31

BAKGRUND

Med en alltmer specialiserad och fragmenterad välfärdssektor har samverkan mellan olika professioner, organisationer och sektorer blivit allt viktigare (Socialstyrelsen 2013; SOU 2017:48; Mossberg 2018). Det gäller inte minst i utformningen av stöd till barn och unga. En väl fungerande samverkan mellan kommun, hälso- och sjukvård och andra aktörer ses som avgörande för att barn och unga ska få det stöd de behöver och har rätt till (Socialstyrelsen 2013).

Skolfrånvaro är ofta en indikation på att ett barn eller [en] ung person inte mår bra. Det är en signal om att skolan i samverkan med andra aktörer inte har kunnat ge eleven det stöd och den hjälp som behövs.

SKL 2013

Som både forskning och erfarenhet visar omgärdas skolfrånvaro ofta av en komplex problematik som kräver sammansatt hjälp från flera olika professioner inom flera olika verksamheter (Forsell 2020). Denna problematik brukar förklaras dels utifrån individuella faktorer såsom psykisk ohälsa, neuropsykiatrisk diagnos eller bristande skolbakgrund (Forsell 2020; Oxford Research 2021), dels utifrån familjefaktorer som bristande omsorg till följd av missbruk, sjukdom i familjen eller att föräldrarna har begränsad erfarenhet av att gå i skolan eller inte ser den som viktig och att barnet därför får bristfälligt stöd i att gå dit. Slutligen brukar man också lyfta fram skolfaktorer (Forsell 2020), vilka kan handla om att skolan inte lyckas upptäcka problematisk skolfrånvaro tillräckligt snabbt eller att tillgängligheten till stöd i lärmiljöerna är bristfällig. Problematiske skolfrånvaro ska här förstås som ett paraplybegrepp som innefattar såväl giltig som ogiltig frånvaro, men där frånvaron kan antas påverka elevens kunskapsutveckling och sociala utveckling på ett negativt sätt i förhållande till läroplan, kursplaner och kunskapskrav (SOU 2016:94; Forsell 2020).

Att samverka kring barn och ungdomar som riskerar att inte slutföra sin skolgång ingår i skolans dagliga arbete. En interprofessionell samverkan mellan lärare/mentorer och elevhälsoteamets professioner, som skolkurator, specialpedagog och sjuksköterska, ses i de flesta fall som en självklarhet. I en del fall krävs också samverkan med andra organisationer och sektorer, såsom socialtjänst och BUP.

Den här rapporten behandlar samverkan mellan skola och socialtjänst i arbetet runt problematisk skolfrånvaro i Orust kommun. Såväl processen att utforma och implementera en ny arbetsmodell som erfarenheterna av samverkan har studerats av en forskare från forskningsmiljön Barn och unga på Högskolan Väst tillsammans med de verksamma inom kommunen. Som en del av bakgrunden presenteras utvecklingen av arbetsmodellen och etableringen av SKIFO Orust, varpå resten av rapporten kretsar kring följande frågeställningar:

1. Vilka erfarenheter har man av samverkan inom arbetsområdet problematisk skolfrånvaro?
2. Vad hindrar respektive främjar samverkan inom arbetsområdet?

Att förstå samverkan

En av de mer lättillgängliga och flitigt använda definitionerna av samverkan är Danermarks (2004:17), i vilken samverkan kan sägas vara att arbeta tillsammans mot ett gemensamt syfte eller mål. Ofta är flera olika huvudmän inblandade och parterna styrs inte sällan av olika regelverk. Mer specifikt definieras samverkan som ”medvetna målinriktade handlingar som utförs tillsammans med andra i en klart avgränsad grupp avseende ett definierat problem och syfte” (Danermark 2000:15).

När termen ”samverkan” förekommer i dokument och publikationer från myndigheter, i statliga rapporter och även i vardagligt tal inom olika verksamheter betecknar den oftast, i linje med definitionerna ovan, någon form av gemensamt arbete. Med den breda tillämpning som görs blir det emellertid inte tydligt hur det gemensamma arbetet ska ske (Bergnéhr 2014), om det handlar om ett par telefonsamtal där man delar information, om tvärprofessionella team eller om samfinansierade och samlokaliserade verksamheter.

För att ringa in olika typer av gemensamt arbete används inom forskning en rad begrepp förutom just samverkan, till exempel konsultation, samordning och samarbete (Bergnéhr 2014). Hur ett gemensamt arbete betecknas beror bland annat på vilka arbetsuppgifterna är och hur komplexa de är. Det handlar också om vilken intensitet det gemensamma arbetet har, om graden av interaktion mellan organisationerna.

De olika formerna för det gemensamma arbetet ska alltså inte ses som väsensskilda utan snarare förstås i termer av ett kontinuum (Bergnéhr 2014). Om **1**) konsultation kan sägas vara den enklaste formen av gemensamt arbete och innebära ett telefonsamtal, sker **2**) samarbete ofta i form av nätverk eller teamarbete på operativ nivå. Den tredje formen, **3**) samordning, kan betyda att beslut om att arbeta tillsammans har tagits på ledningsnivå, mellan organisationernas beslutsfattare, medan **4**) samverkan kan förstås som den högsta och mest komplexa formen av gemensamt arbete. Samverkan inbegriper då både samordning och samarbete (a.a.). Beslut inom respektive organisation ska här samordnas med beslutsfattare hos övriga aktörer. Vidare ska besluten implementeras både inom och mellan de operativa verksamheterna.

De olika formerna förstås också ofta inom ramen för en teori om integration (se t.ex. Danermark & Kullberg 1999). Samverkan kan då ses som en ”komplex integrationsform, där det samtidigt finns en hög grad av både vertikal och horisontell integrering” (Axelsson & Bihari Axelsson 2007:14). Den vertikala integreringen syftar på relationerna uppåt och nedåt inom en hierarkisk organisation och den horisontella på relationerna mellan aktörer på liknande hierarkisk nivå.

Då Hörnemalm (2008:1) ringar in samverkan betonar han särskilt tidsaspekten, det vill säga varaktigheten i relationen mellan aktörerna. Han menar att samverkan ska förstås som en förändrings- och utvecklingsstrategi som har en mer ”komplex och hängivenhetskrävande” karaktär jämfört med nätverkande, samordning och samarbete. Hörnemalm definierar vidare samverkan som ”ett samspel som [inbegriper både] organisationer och individer/individuella representanter, där en fastare och mer varaktig relation över organisatoriska gränser etablerats och formaliserats för att uppnå ett överenskommet syfte” (2008:1). Samverkan kan då sägas utgöra det långsiktiga mål som aktörerna strävar efter när de påbörjar ett gemensamt arbete av något slag. Inom ett ramverk av relativt fasta och långvariga relationer kan sedan vissa aktiviteter samordnas, enskilda representanter eller grupper samarbeta i något avgränsat projekt och/eller verksamheter samlokaliseras och/eller samfinansieras. Barnahus och familjecentraler är exempel på när landsting och kommun samfinansierar och samlokaliserar en verksamhet (Bergnéhr 2014).

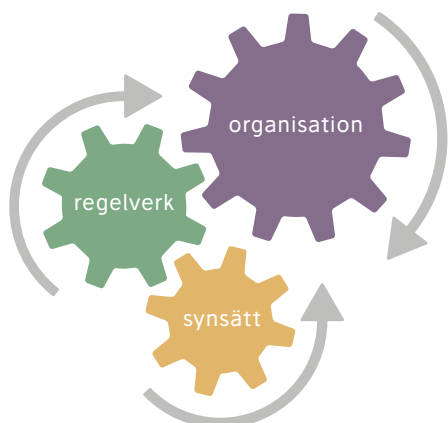
SKIFO Orust

Genom att utvecklingsprojektet runt problematisk frånvaro på Orust nu har permanentats i verksamheten SKIFO Orust kan man säga att man har skapat mer fasta och varaktiga relationer över gränserna mellan sektorerna Lärande och Omsorg.

ROS-modellen – dimensioner av samverkan

En sätt att förstå och analysera samverkan, och upptäcka och hantera olika problem i samverkansprocesser, är att använda en modell som kallas ROS-modellen (Danermark & Kullberg 1999; Brauer & Germundsson 2022:131–132). Hinder för respektive främjande av samverkan förstås här utifrån tre dimensioner:

1) regelverk, 2) organisation och 3) synsätt.

Figur 1. ROS-modellen
(se Danermark & Kullberg 1999).

Regelverk är de formella såväl som informella regler och förordningar som styr verksamheterna. Organisation innefattar både det organisatoriska uppdraget och hur de olika verksamheterna är organiserade, något som i sin tur påverkar organiseringen av samverkansprocessen och hur och i vilken utsträckning varje part kan organisera sin del vid samverkan. Slutligen handlar synsätt om de olika förklaringsmodeller man utgår ifrån inom olika verksamheter och hur man förstår olika begrepp/fenomen, i det här fallet barns och ungdomars problematiska skolfrånvaro. Synsätt antas formas av organisationskultur, utbildning och erfarenhet. Här ingår också samspel och relationsskapande, en interpersonell aspekt. Regelverk, organisation och synsätt kan också förstås som olika slags mekanismer (Danermark & Kullberg 1999) som hänger ihop men på olika sätt kan skapa/utgöra hinder eller underlätta för samverkan. Ett försök att illustrera dem ses i figur 1.

Vad hindrar samverkan?

Samverkan ses inte bara som nödvändigt inom välfärdssektorns människo- behandlande organisationer utan också som något i grunden positivt (Mossberg 2018). Samtidigt har samverkan uppmärksammats som något komplicerat och resurskrävande (Huxham & Vangen 2004; Mossberg 2018). Det tar ofta längre tid än man tror att få samverkan att fungera ändamålsenligt och det kan kräva en hel del förhandling och engagemang.

Samverkansarbete blir en rejäl utmaning när flera olika huvudmän, verksamheter och individer är inblandade och de samverkande parterna förstår situationen på olika sätt, har skilda arbetsrutiner och styrs av olika regelverk, och därmed vill olika saker (Huxham & Vangen 2003, 2004; Danermark & Kullberg 1999; Danermark m.fl. 2012). Huxham (2003) beskriver samverkan som "collaborative situations" med en blandning av individuella och organisatoriska agendor, vilket försvårar möjligheten att enas om ett mål. Han skriver också om svårigheter att samtala med varandra mellan professioner på grund av organisationskulturella och språkliga olikheter. Widmark (2015), som har studerat vad som påverkar samverkan mellan professionella från olika organisationer inom välfärdssektorn, lyfter fram otydlig ansvarsfördelning mellan organisationerna, bristfälligt förtroende mellan de professionella och oklarheter i det professionella mötet som hinder för samverkan. I sin undersökning av professionellas erfarenheter av samverkan enligt samordnad individuell plan (SIP) pekar Nordström m.fl. (2016) ut en rad hindrande faktorer som rör de olika professionernas handlingsutrymme och upplevda motsättningar gentemot andra verksamheter samt en önskan att bevara autonomi och den egna praktiken.

Mossberg (2018) betonar att professionella i människobehandlande organisationer som går in i sammanhang av samverkan behöver hantera flera och ibland motstridiga förväntningar och tolkningar. Detta då olika organisationer följer olika normer när det gäller såväl organisation som profession. De som deltar i samverkansarbetet kan behöva förhålla sig till krav och förväntningar som kommer dels från den egna verksamheten, dels från den egna professionen. Men kraven och förväntningarna kan också komma från andra deltagare i samverkansarbetet. Man kan vidare, i linje med Mossberg (2018), tala om att det sker en "förhandling om samverkan" och "samverkan genom förhandling".

Det innebär att även om det går att urskilja en homogen positiv hållning till samverkan i människobehandlande organisationer, så finns en pågående diskussion kring vad samverkan borde innebära. Samverkan sker och utvecklas genom denna förhandling, utifrån både gemensamma och enskilda intressen.

Frågan om makt och mandat finns ofta underliggande i samverkansarbeten och det kan uppstå en kamp om vems synsätt som är rätt respektive fel (Danermark 2000). Enligt Hjortsjö (2006) uppstår det problem exempelvis då olika professioner vill framhäva sin egen profession i stället för att samverka mot ett gemensamt mål. Larsson Tholén och Danermark (2017) pekar på vikten av att se över maktrelationer så att de inte förhindrar respekt och jämlikt bemötande.

Sammanfattningsvis pekar tidigare forskning på en rad hinder för samverkan, såsom skilda arbetsrutiner, regelverk och organisationskulturer, brister i förståelse för varandras ansvarsområden, brister i tillit samt maktrelationer mellan professioner och verksamheter.

Vad främjar samverkan?

För att en samverkansprocess ska fungera behöver en mängd olika förutsättningar etableras. Forskning kring vad som främjar samverkan lyfter fram en rad olika dimensioner och områden men också konkreta framgångsfaktorer. Larsson Tholén och Danermark (2017) poängterar betydelsen av att förankra samverkansarbetet på alla nivåer i verksamheten, från den politiska nivån till första linjens chefer, samt av att det finns ett engagemang från alla parter på alla nivåer i verksamheterna. Ansell och Gashs (2008) metastudie identifierar fyra centrala faktorer vid samverkan, som alla kan sägas handla om relationerna mellan samverkansparterna: ansikte mot ansikte-dialog, tillit, förtroendeskapande och ömsesidig förståelse.

I linje med Ansell och Gash betonar en rad forskare ”kunskap om” och ”förståelse av” både de egna och samverkanspartens förutsättningar och perspektiv (Widmark 2015; Mossberg 2018; Kostela 2020). De framhåller vikten av att alla parter är medvetna om de olika lagar och regler som gäller för varje profession (Mossberg 2018) samt av att ha kunskap om varandra och om det man samverkar om (Larsson Tholén & Danermark 2017). Om man har utvecklat en helhetssyn på de frågor man arbetar med kan samverkan medföra att olika synsätt lyfts fram. Då kan också kunskapen kring ett fenomen eller en individ öka.

Det räcker dock inte att ha kunskap om varandras verksamheter och arbetsuppgifter. För en god samverkan krävs också att man lär känna och har förtroende för varandra (se t.ex. Widmark 2015). Tillit anses vara en avgörande komponent i en fungerande samverkan (Huxham & Vangen 2003, 2004; Larsson Tholén & Danermark 2017; Hedberg Rundgren m.fl. 2022). Det skapas bland annat genom en god och öppen kommunikation och utbyte av information mellan parterna.

Betydelsen av att parterna i ett samverkansarbete delar information om målgruppen poängteras av en rad forskare, bland andra Larsson Tholén och Danermark (2017). De ena parten behöver veta vad den andra gör. En obalans i utväxlingen av kunskap och information kan orsaka konflikter, då några lätt anser att de delar med sig av mer än vad andra gör. Förtroendebyggande kan sägas vara viktigt för att uppnå det så kallade sociala kapital som behövs för framgångsrik samverkan. I samband med förtroende och tillit tas även respekt upp: ”Respekt, tillit och förtroende för varandras kompetenser, förmågor och ansvarstagande är exempel på förutsättningar som lyfts som särskilt viktiga” (Hedberg Rundgren m.fl. 2022:37). Även ömsesidig förståelse kan sägas höra hit.

Ytterligare en central faktor som lyfts fram är tydlighet. Larsson Tholén och Danermark (2017) pekar på betydelsen av tydlighet vad gäller uppdrag, ansvar

Tillit anses vara en avgörande komponent i en fungerande samverkan.

och organisation, och Kostela (2020) tar upp tydliga roller och tydliga mål för respektive part. Även Sorbring och Bolin (2016) visar hur många främjande faktorer har med tydlighet att göra: tydligt formulerade mål, tydlig ledning, tydlig kommunikation och tydlig arbetsfördelning. Det kan innebära att utveckla rutiner för vem som ska göra vad, vid till exempel ärendehantering, men också utveckling av dokumentation och hantering av frågor runt ansvar och gränsdragning (Danermark & Kullberg 1999).

Sammanfattningsvis pekar forskning ut olika faktorer som främjar samverkan, såsom att samverkan är förankrad på alla nivåer i organisationen, att parterna har kunskap om varandras ansvarsområden och att det utvecklas ömsesidig förståelse mellan parterna. Det senare anses vara avgörande för att förtroende och tillit ska kunna skapas. Vidare betonas vikten av tydlighet.

Samverkan runt problematisk skolfrånvaro

Forskning visar genomgående att problematisk skolfrånvaro är multifaktorell och beror på individuella faktorer, skolfaktorer och sociala faktorer (Forsell 2020). Därför krävs insatser från olika aktörer riktade mot familj, individ, skola och fritid (Kearney 2016), vilket gör att samverkan mellan olika professioner och organisationer ses som nödvändig.

I Keppens och Spruyts (2020) metastudie av strategier och interventioner vid problematisk skolfrånvaro framkommer samverkan som en central aspekt. Samtidigt finns det ytterst få studier, nationellt och internationellt, som fokuserar på just samverkan vid närvaroproblem (Ifous 2021). Gren Landell pekar i Ifous-rapporten (a.a) på att även om en rad olika modeller prövats, till exempel att undervisning integreras med vård, behandling och/eller stöd och ges sammanhållet i anslutning till skolans verksamhet, har än så länge ingen av dem vetenskapligt stöd. Dock kan man se vikten av fasta samverkansstrukturer över tid, av uppdaterad kunskap om vilka aktörer som finns samt av att kunskapen når såväl personal som föräldrar och elever. Keppens och Spruyt (2020) lyfter också fram betydelsen av att ha en samordnare och att denna bör vara en aktör utanför skolan. Tvärfunktionella team med flera professioner och kompetenser representerade, såsom elevhälsoteam, har också visat sig värdefulla i arbetet med problematisk skolfrånvaro (Oxford Research 2021).

Studierna av samverkan runt problematisk skolfrånvaro i en svensk kontext är ytterst få (Ifous 2021). En av dessa är en studie av Ek m.fl. (2017) som undersöker hur skolan, socialtjänsten och barn- och ungdomspsykiatri (BUP) samverkar kring barn som inte går till skolan. Studien undersöker även hur den verksamhet och profession respektive samverkanspart hör till påverkar karaktären på samverkan. Det empiriska materialet utgjordes av tolv kvalitativa intervjuer med chefer inom de tre verksamheterna.

Som författarna konstaterar bekräftar studien till stor del tidigare forskning om vilka faktorer som hindrar samverkan inom offentlig sektor, bland annat skilda regelverk och organisationskultur, olika synsätt och attityder och otydlighet i roller och ansvarsområden. Det kan också handla om brist på resurser och om vilka prioriteringar organisationerna gör.

Författarna menar också att de konflikter som ibland uppstår mellan de olika professionella på samverkansmötena till viss del kan förstås som ”en maktkamp”. Det kan exempelvis handla om hur problemet kring ungdomar som inte går till skolan ska förstås eller om vilka insatser som är mest passande. Den här maktkampen kan utvecklas till konflikter som har negativa effekter för samverkan och därmed även för arbetet med barn, ungdomar och familjer.

”
Tvärfunktionella team med flera professioner och kompetenser... har också visat sig värdefulla i arbetet med problematisk skolfrånvaro.

Framgångsfaktorer

Följande åtta framgångsfaktorer är särskilt viktiga för att projekt som arbetar med skolfrånvaro ska kunna utveckla långsiktigt fungerande samverkansformer:

1. att identifiera alla aktörer som behöver ingå i samverkan
2. att synliggöra varandras uppdrag och kapacitet samt tydliggöra mandat
3. att ha en tydlig ambition om hållbarheten
4. att etablera en gemensam bild av vilka utmaningar som föreligger vad gäller elevers frånvaro och närvaro
5. att ta ställning till vad samverkan ska leda till och på vilket sätt
6. att utveckla aktiviteter som har potential att leda till de önskade förändringarna i verksamheterna
7. att anta ett lärande förhållningssätt
8. att visa vad samverkan leder till.

Även att läkaren som profession har mest mandat inom BUP och att BUP:s psykiatriskt medicinska perspektiv dominerar dialogen mellan de olika professionerna har en negativ påverkan på samverkan. De tre parterna ansåg att man inom ramen för samverkan borde beakta samtliga verksamheters perspektiv: skolans pedagogiska perspektiv, BUP:s psykiatriska perspektiv och socialtjänstens samhälleliga perspektiv och familjeperspektiv. Trots det dominerade alltså det psykiatriska perspektivet i arbetet. Författarna pekar på betydelsen av en ”jämvikt i maktbalansen” mellan både verksamheter och professioner. ”För att utveckla samverkan kring ungdomar som inte går till skolan bör den medicinska psykiatriska ’röst’ som BUP företräder, bli en av kuggarna i samverkanshjulet och inte det nav kring vilket allt kretsar” (Ek m.fl. 2017:74). Man poängterar vikten av en gemensam kunskapsbas där kunskap från alla de tre organisationerna ingår, och där de olika perspektiven integreras.

Oxford Research (2021) har utvärderat sex utvecklingsprojekt relaterade till problematisk skolfrånvaro i olika kommuner i Västra Götaland utifrån en rad frågeställningar, bland annat: Vilka är projektens resultat och effekter? Vilka framgångsfaktorer finns? Vilka är de främsta utmaningarna inom projekten? Datainsamlingen gjordes genom både fokusgrupper och individuella intervjuer med projektledare, styrgrupper och målgrupp. Man genomförde också workshops och dokumentstudier. Den övergripande slutsatsen i utvärderingen är att ”projekten har främjat skolnärvaro” och att projektens insatser har medfört att ”enskilda elever närmat sig skolan och – åtminstone i högre grad än innan – tar del av utbildningen” (s. 40). Utvärderarna menar att en betydelsefull orsak till att insatserna har haft önskad effekt är att man inom projekten har utvecklat ”en fungerande samverkan mellan relevanta aktörer” (s. 40). Vad gäller främjande av samverkan urskiljer man åtta framgångsfaktorer, se rutan till vänster.

Sammanfattningsvis kan sägas att även om forskningen om samverkan runt problematisk skolfrånvaro är ytterst sparsam, så tycks det inte finnas något som tyder på att de hindrande och främjande faktorerna för sådan samverkan på avgörande sätt skiljer sig från annan samverkan, särskilt inte i människo-behandlande organisationer.

Förebyggandet av problematisk skolfrånvaro i Orust kommun

Den här rapporten har fokus på samverkansarbetet mellan skola och socialtjänst rörande elever med problematisk skolfrånvaro. Men då den svenska skolan ansvarar för att säkerställa alla barns rätt till en likvärdig utbildning, oavsett bakgrund (Backlund m.fl. 2017), och har såväl ett pedagogiskt som ett socialt uppdrag, sker huvuddelen av arbetet med att främja skolnärvaro och förebygga skolfrånvaro inom skolans verksamhet. Det är ett dagligt och pågående arbete. Skolan arbetar på generell nivå på en rad sätt, såsom att skapa goda relationer och trivsel, ge återkoppling på prestation, främja elevinflytande, skapa fungerande handlingsplaner och ha kontinuerlig föräldrasamverkan (se t.ex. SKL 2013). I detta arbete har elevhälsoteamen (EHT) en central roll.

Under senare år har det alltmer betonats som avgörande att skolan har ett systematiskt arbetssätt i det så kallade skolnärvaroarbetet (SKL 2013). I det ingår att ta fram en närvarorutin samt att mäta skolnärvaron. Tydliga rutiner är a och o (a.a.:13), liksom att de är förankrade hos lärarna och elevhälsans personal samt att de är kända bland elever, vårdnadshavare och de samhällsaktörer som skolan samverkar med. Rutinerna underlättar även ett systematiskt förbättringsarbete.

I Orust kommun har man väl utarbetade rutiner för rapportering av och kontakt runt frånvaro inom förskola, grundskola och gymnasium (Orust kommun 2023). Man arbetar systematiskt utifrån en så kallad skolnärvarotrappa i fem steg:

- **Steg 1** (frånvaro 10 %) innebär att mentor kontaktar vårdnadshavare och vid behov upprepar kontakten en gång i månaden.
- **Steg 2** (frånvaro 15 %) innebär att mentor håller fortsatt kontakt med vårdnadshavare, pratar med eleven samt meddelar EHT att steg 2 är genomfört.
- **Steg 3** (frånvaro 15 % eller mer kvarstår) innebär att elev, vårdnadshavare, mentor och EHT kallas till möte. Tillsammans informerar man om skolplikt, stöd inom och utanför skolan samt risken för orosanmälan till socialtjänsten. Vid behov görs även en orosanmälan.
- **Steg 4** (frånvaro kvarstår) innebär att mentor och annan berörd personal håller kvar kontakten med vårdnadshavare och visar fortsatt omsorg om eleven. Om det visar sig att eleven är i behov av särskilt stöd upprättas en åtgärdsplan, varpå ansökan till SKIFO Orust görs (se avsnitten **Arbetsgruppen** och **De nya blanketterna och rutinerna** nedan). Efter beslutade insatser sker kontinuerlig uppföljning och eventuell revidering av planen. Vid behov görs en orosanmälan till socialtjänsten och rektor anmäler problematisk skolfrånvaro till huvudman.
- **Steg 5** (frånvaro kvarstår) innebär att mentor och annan berörd personal behåller kontakten med vårdnadshavare, visar fortsatt omsorg om eleven och fortsätter arbetet med att få eleven tillbaka till skolan. Det görs en orosanmälan till socialtjänsten och eventuellt fattar huvudman beslut om vitesföreläggande.

Ett komplement som börjat användas på senare tid är skolroboten AV1...

De första två stegen i trappan genomförs av mentor, medan steg 3–5 genomförs av mentor tillsammans med EHT. Rektor är dock ansvarig för åtgärderna i samtliga steg. I arbetet används system som Schoolsoft och Prorenata. Prorenata används för dokumentation enligt kommunens utarbetade rutiner (Orust kommun 2023; Lars Jansson, utvecklingschef, Sektor lärande). Ett komplement som har börjat användas på senare tid är skolroboten AV1³, ett verktyg som gör att elever som av olika anledningar är frånvarande under långa perioder inte behöver missa lektioner, raster och samtal med klasskamrater och vänner i skolan.

Från utvecklingsprojekt till permanent verksamhet

Ett av två syften med studien av utvecklingsprojektet runt problematisk skolfrånvaro var att följa arbetet med att utveckla och permanenta en arbetsmodell.⁴ Det gjordes främst genom upprepade intervjuer med projektets samordnare samt gruppintervjuer med den arbetsgrupp som driver projektets operativa arbete. Även om rapporten fokuserar på det andra delsyftet, alltså att undersöka erfarenheterna av samverkan, presenteras här utvecklingsarbetet lite kort, dels utifrån olika nivåer av samverkan, dels utifrån de tre centrala delarna i den arbetsmodell som nu har permanentats i SKIFO Orust.

Olika nivåer av samverkan

Olika nivåer i en organisation kan sägas ha olika roller och ansvar för att etablera en god samverkan (Hoppe & Mörndal 2022). Utvecklingsprojektet i Orust kommun kan förstås utifrån fyra nivåer:

³ <https://www.noisolation.com/se/av1>

⁴ Resultatet av denna del av studien har redovisats i en intern rapport till kommunen.

1. **Strategisk nivå.** Här skapas en vision för samverkan. I det här fallet var det bland andra sektorcheferna för Omsorg respektive Lärande som var drivande i arbetet och som hade en tydlig vision om att lösa upp kommunens traditionella stuprörsstruktur i arbetet med problematiskt skolfrånvaro.
2. **Ledningsnivå.** Här finns ansvaret för att tydliggöra befogenheter och ansvar, både i den egna organisationen och gentemot samverkansparterna. Redan under våren 2021 formerades en styrgrupp för projektet, numera SKIFO Orust, där aktörer på ledningsnivå från sektorerna Omsorg och Lärande ingick. Styrgruppens sammansättning har förändrats över tid men sektorcheferna (socialchef och skolchef) har varit permanenta medlemmar sedan starten. Utöver dem ingår i nuvarande form även en enhetschef för Barn och unga, en avdelningschef för Omsorg samt en utvecklingsledare för Lärande.
3. **Operativ nivå.** Här ska organisationens strukturer och processer möjliggöra att nya aktiviteter kan genomföras, samtidigt som de balanseras mot existerande verksamhet. Som både forskning (Keppens & Spruyt 2020) och utvecklingsarbete visat är det av avgörande betydelse med en samordnare i samverkansarbetet runt problematiskt skolfrånvaro. Samordnaren inom utvecklingsprojektet i Orust kommun, anställd av och direkt underställd styrgruppen, har således en nyckelroll. En av de första uppgifterna samordnaren tog sig an var att skapa en ny arena för samverkan: den så kallade arbetsgruppen med aktörer från de båda sektorerna Omsorg och Lärande och uppdraget att bedriva det operativa arbetet.
4. **Praktiknivå.** Här utbildas medarbetare för att utveckla förmågor och färdigheter som främjar samverkan. De behöver också ha befogenheter att utföra uppgifter och uppdrag på nya sätt. På denna nivå har samordnaren haft en viktig roll, i relation till såväl familjebehandlare och utredare inom socialtjänsten som rektorer och EHT i de olika skolorna, för att samordna det dagliga samverkansarbetet inom nya forum och utifrån delvis nya rutiner och arbetssätt. Här ingår gemensamma utbildningsdagar/workshops där personal från skola och socialtjänst möts. Hittills har man arrangerat två sådana: dels om forskning runt problematiskt skolfrånvaro, dels om forskning runt samverkan med fokus på problematiskt skolfrånvaro inklusive en presentation av preliminära resultat från föreliggande studie.

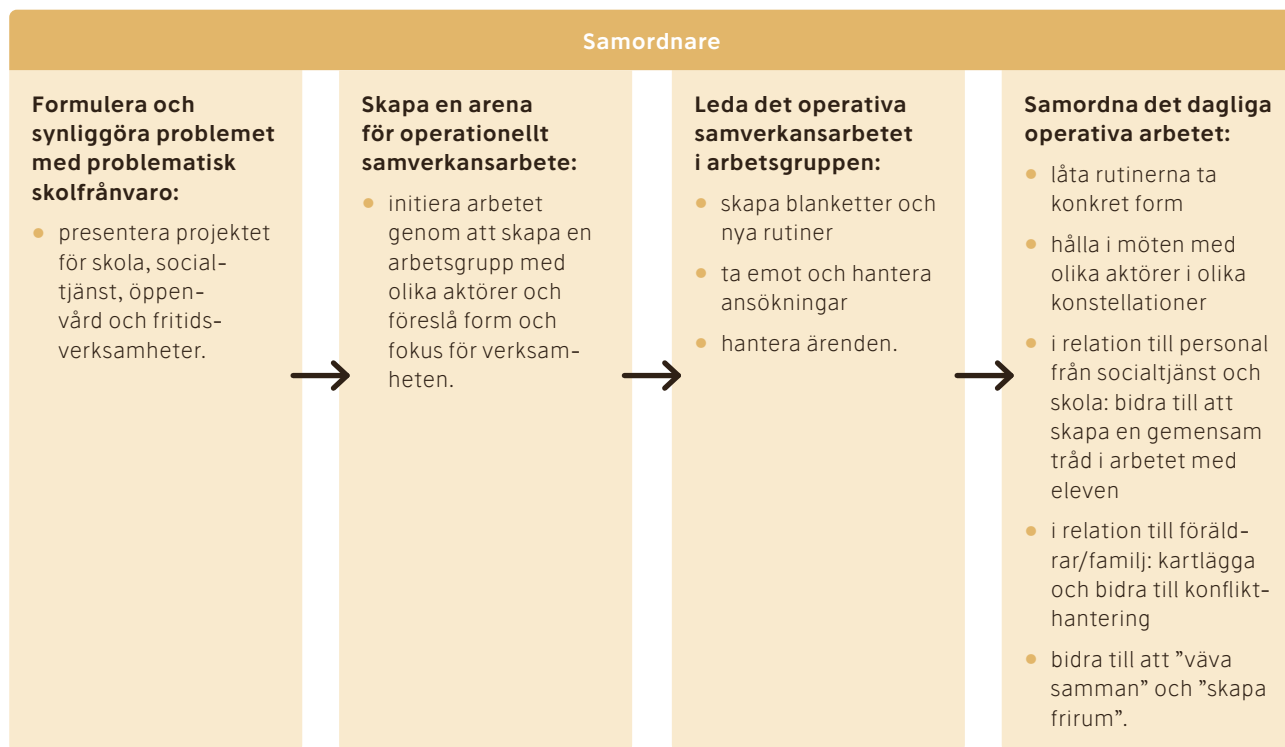
Tre delar i samverkansarbetet runt problematiskt skolfrånvaro

Utvecklingen av den arbetsmodell som nu har permanentats i verksamheten SKIFO Orust resulterade i en samordnarfunktion med flera olika roller, en arbetsgrupp och nya rutiner och blanketter.

Samordnarens roller

Under utvecklingsarbetet fick samordnaren gradvis nya roller med ansvar för olika arbetsområden, vilka presenteras i figur 2 på nästa sida. Samordnaren själv kommenterar komplexiteten så här: ”Jag har blivit en länk för att samordna olika insatser, både en ledare, en medspelare och en utförare i uppgiften.”

Sedan våren 2023 är samordnarfunktionen utökad med ytterligare en tjänst och arbetet med problematiskt skolfrånvaro omfattar nu även yngre barn. Medan den ena samordnaren ansvarar för arbetet runt barn i förskoleklass till och med 6:an, har den andra ansvar för arbetet med barn och ungdomar i högstadiet.

Figur 2. Samordnarens arbetsuppgifter 2022.

Arbetsgruppen

Ett av de första stegen i samordnarens arbete var att skapa en arena för samverkan mellan skola och socialtjänst: en arbetsgrupp som skulle kunna arbeta operativt. Gruppen formades och började träffas i november 2021. Konstellationen har förändrats över tid men idag ingår, utöver samordnaren, två rektorer från skolan samt en förste socialsekreterare och en verksamhetschef för socialt stöd från socialtjänsten.

Det är i arbetsgruppen som ärenden lyfts och behandlas, det vill säga att det är här elever som behöver särskilda insatser runt problematisk frånvaro diskuteras. Man har sett det som viktigt att gruppens medlemmar har befattningar på liknande nivå inom sina respektive organisationer, men på sikt är tanken att olika personer ska kunna bjudas in, till exempel handläggare eller annan viktig personal från skolan, beroende på vad ärendet är i behov av. Arbetsgruppen träffades ungefär varje vecka under vårterminen och varannan vecka under höstterminen 2022, och har fortsatt att träffas regelbundet inom SKIFO Orust.

De nya blanketterna och rutinerna

En central del i arbetsgruppens arbete är, ända sedan starten och vidare in i SKIFO Orusts regi, att utarbeta nya blanketter och rutiner för att möjliggöra och utveckla samverkansarbetet runt problematisk skolfrånvaro. Dessa är:

- **Ansökningsblankett** för skola och socialtjänst som vill att en elev ska ingå i projektet (numera utredas av SKIFO Orust), inklusive rutin för hur man gör en ansökan.
- **Samtyckesblankett** som vårdnadshavare skriver under för att ge sitt tillstånd till att bryta sekretessen mellan verksamheterna. Upphävandet av sekretessen gör det möjligt för aktörer från olika verksamheter att tala med varandra på ett nytt sätt. Det gör blanketten viktig för arbetsgruppens arbete, men den har också stor betydelse för det "kluster" av professioner som arbetar runt eleverna i vardagen, till exempel special-

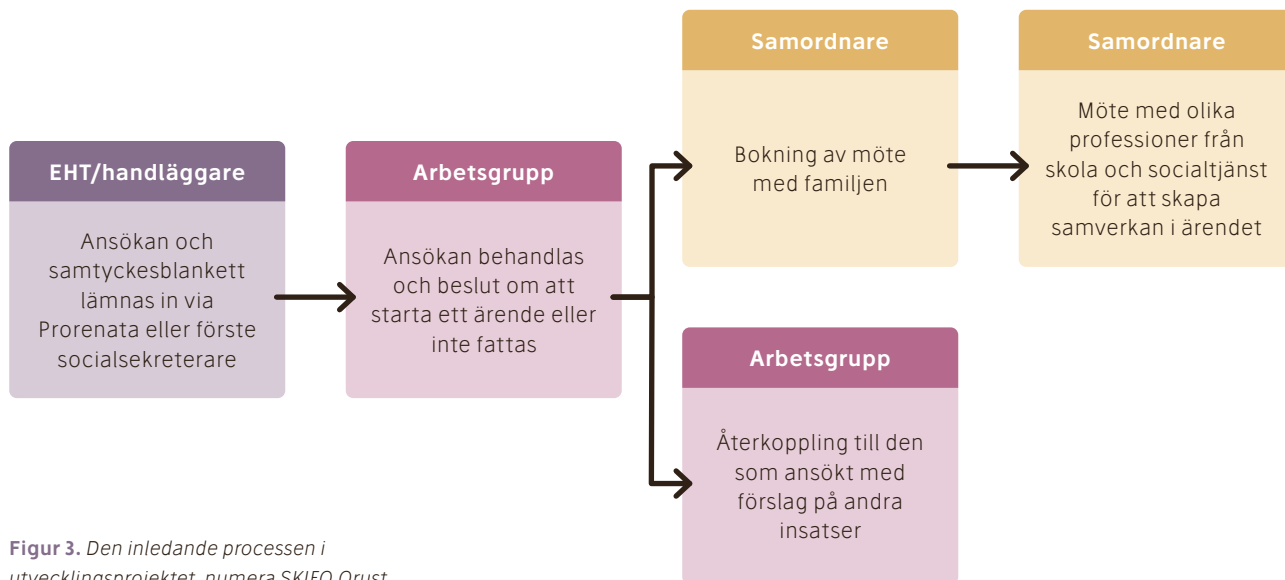
pedagog, mentor, familjebehandlare och handläggare, som nu i högre grad kan berätta för varandra vad de gör.

- **Rutin** för inbjudan till SIP-möte från skolans sida. En representant från socialtjänsten ska alltid närvara, men om socialtjänsten inte har upprättat ett ärende runt barnet/ungdomen är det någon som arbetar förebyggande, till exempel en familjebehandlare, som kommer till mötet och inte en utredare/handläggare.
- **Rutin** för SSV (skola, socialtjänst och vårdnadshavare), ett möte som skolan bjuder in till vid oro för en elev, till exempel på grund av frånvaro.
- **Rutin** vid orosanmälan till socialtjänsten. En samordnare blir inbjuden av det så kallade mottaget (mottagningen på socialtjänsten)⁵ till ett första möte med vårdnadshavare.
- **Rutin** att ”mottaget” på socialtjänsten ska åka ut till alla elevhälsoteam varje termin för att presentera sin verksamhet.
- **Rutin** (ny inom SKIFO Orust) att någon av samordnarna ska träffa alla elevhälsoteam en gång i månaden.
- **Rutin** (ny inom SKIFO Orust) att samordnarna regelbundet har behandlingskonferenser med familjebehandlarna.

Ett nytt sammanhang

Hela utvecklingsprojektet, och numera den permanenta verksamheten SKIFO Orust, kan ses som ett nytt sammanhang som inte fanns tidigare, och som eleven med familj nu ingår i. Där möter de arbetsgruppen och dess samordnare men också personal från skola och socialtjänst i olika samverkansträffar.

Processen för att ansöka till och eventuellt öppna upp ett ärende presenteras i figur 3. När ett ärende väl har påbörjats kommer arbetsgruppen tillsammans att arbeta fram och följa upp olika insatser aktuella för barnet/ungdomen. Samordnarna fungerar som spindeln i nätet, både i relation till eleven/familjen och gentemot socialtjänsten och skolan.

Figur 3. Den inledande processen i utvecklingsprojektet, numera SKIFO Orust.

⁵ ”Mottaget” tar bland annat emot orosanmälningar.

INTERVJUSTUDIEN

METODFRÅGOR OCH FORSKNINGSETIK

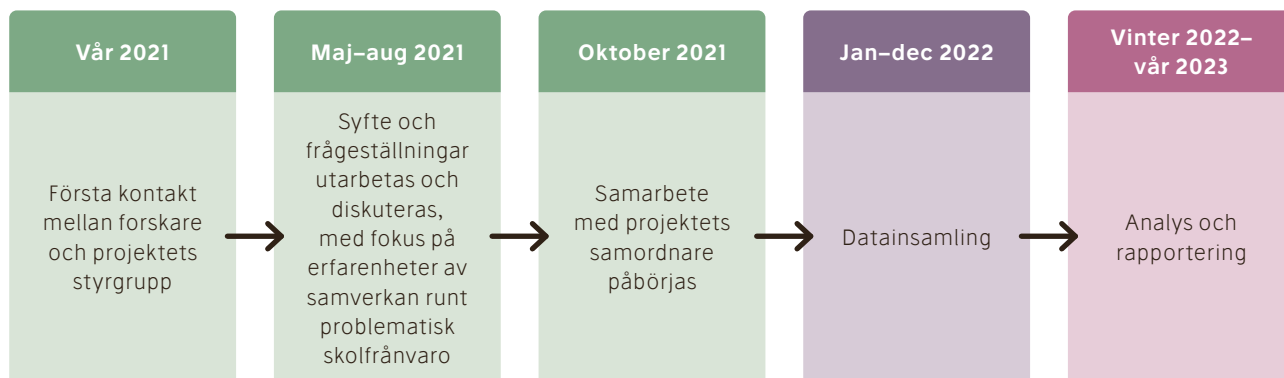
Samverkan har olika förutsättningar beroende på om den sker mellan professioner eller organisationer/sektorer (Ek m.fl. 2017). I denna studie avses både interprofessionell samverkan, det vill säga samverkan mellan olika yrken och professioner såsom i studiens elevhälsoteam, och interorganisatorisk samverkan, alltså mellan organisationer (a.a.:61), vilka i det här fallet har kommunen som gemensam huvudman. Studien är dock avgränsad till operativ snarare än strategisk samverkan (Mossberg 2018). Det innebär att studien inte har undersökt styrgruppens erfarenheter av samverkan. Det som har utforskats är i stället erfarenheter av samverkan runt problematisk skolfrånvaro bland personal inom socialtjänsten och i skolans elevhälsoteam.

Genomförande

I första fasen av den empiriska studien arbetade forskaren tillsammans med utvecklingsprojektets styrgrupp för att formulera två delsyften med tillhörande frågeställningar. Delsyfte 2, att undersöka erfarenheter av samverkan runt problematisk skolfrånvaro bland personal såväl inom socialtjänsten som i skolans elevhälsoteam, är i fokus i denna rapport och med det kommer följande frågeställningar:

1. Vilka erfarenheter har man av samverkan inom arbetsområdet problematisk skolfrånvaro?
2. Vad hindrar respektive främjar samverkan inom arbetsområdet?

I fas 1 ingick även att initiera ett samarbete med projektets samordnare, ett samarbete som sedan pågick under hela projekttiden. Fas 2 av studien bestod av att ta kontakt med möjliga forskningsdeltagare och genomföra datainsamling (intervjuer), medan fas 3 utgjordes av analys och rapportskrivning. Processen åskådliggörs i figur 4.

Figur 4. Studiens tre faser och fem moment.

Skolan		Socialtjänsten	
Rektorer	2	Enhetschefer	2
Skolkuratorer	2	Förste social-sekreterare	1
Specialpedagoger	1	Behandlare	2
		Handläggare	2

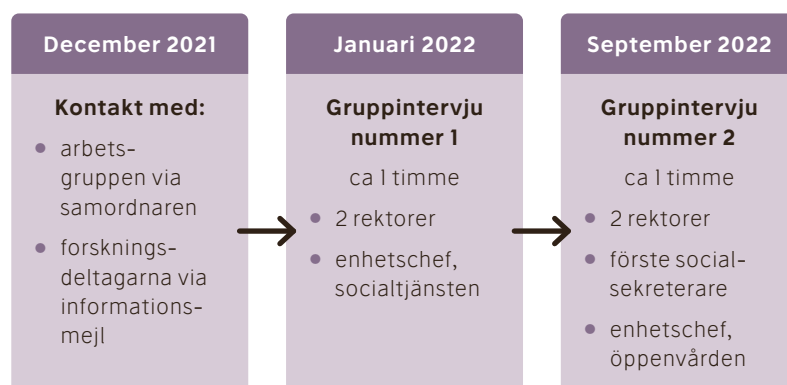
Tabell 1. Forskningsdeltagarnas organisationstillhörighet och befattningar.

Material samlades in genom tio intervjuer med tolv yrkesutövare från olika elevhälsoteam och från socialtjänsten. Tabell 1 tydliggör vilka professioner och befattningar deltagarna har och hur många de var från vardera verksamhet.

Intervjuerna var kvalitativa och av tre olika slag: gruppintervju, parintervju och individuell intervju. En kvalitativ intervju söker fånga in nyanserade beskrivningar av den intervjuades livsvärld och har fokus på beskrivningar av specifika situationer och handlingar (Kvale & Brinkman 2009). Syftet med intervjuerna var således att tolka mening och betydelser.

Intervjuerna var semistrukturerade (Kvale & Brinkman 2009). Det innebär att de styrdes av en intervjuguide med en uppsättning frågor på teman som behövde täckas in. Inom ramen för en sådan guide uppmuntras de intervjuade att tala om det som engagerar och intresserar dem, vilket gör det möjligt för intervjuaren att följa upp intressanta ämnen allteftersom de dyker upp.

Gruppintervjuerna genomfördes med projektets arbetsgrupp, vilken består av projektets samordnare samt representanter från skola och socialtjänst.⁶ Även om intervjuerna inte kan definieras som fokusgrupper, då arbetsgruppen inte är sammansatt enbart ”för att på ett fokuserat sätt diskutera olika aspekter av ett ämne eller tema” (Dahlin-Ivanoff 2011:71), kan deltagarna i arbetsgruppen på samma sätt som i en fokusgrupp tillföra värdefull kunskap om ämnet. I likhet med fokusgruppen har de också en slags gemensam erfarenhetsbas, och samtidigt finns det möjlighet att fånga in variationer och heterogenitet i de olika deltagarnas förståelser av ämnet. I figur 5 illustreras de olika stegen i genomförandet av gruppintervjuerna.

Figur 5. Gruppintervjuer med projektets arbetsgrupp.

Med övriga forskningsdeltagare togs direktkontakt via mejl efter att kontaktuppgifter lämnats av samordnaren. Urvalskriterierna var att personerna ifråga skulle arbeta inom något av elevhälsoteamen inom Orust kommun eller inom socialtjänsten och i sin yrkesroll ha erfarenhet av samverkansarbete runt problematisk skolfrånvaro. Alla forskningsdeltagare hade på ett eller annat sätt fått information om utvecklingsprojektet och vissa hade redan påbörjat samverkan i specifika ärenden. Vidare var alla forskningsdeltagare utom en kvinnor.

Samtliga parintervjuer och individuella intervjuer genomfördes med hjälp av videokonferensverktyget Zoom. Valet handlade från början om att följa högskolans riktlinjer för distansarbete samt allmän smittskyddshänsyn under pandemin, och därefter beslutades att fortsätta materialinsamlingen under samma villkor. Att träffas via Zoom i stället för fysiskt formar intervjun och samspelet under den. Det blir svårare för intervjuaren att fånga in och ta vara på icke verbala aspekter av samspelet, såsom kroppsspråk, och i gruppintervjuer

⁶ Samordnaren var närvarande vid gruppintervjuerna, men då hon intervjuades separat deltog hon inte i samtalen.

tvingas deltagarna tala en i taget på ett sätt som inte sker i fysiska samtal. Trots dessa begränsningar anses intervjuerna ha gett ett empiriskt material av god kvalitet.

För att analysera materialet användes grundläggande tematiserande analysstrategier, tillämpbara för olika sorters kvalitativa ansatser (se tematisk analys, Braun & Clarke 2006). De centrala stegen i processen är att koda och sortera det empiriska materialet samt att upptäcka mönster och utveckla teman.

Forskningsetiska frågor

Studien har följt centrala forskningsetiska principer, såsom informerat samtycke, konfidentialitet och nyttjandekrav. Det innebär bland annat att de som tillfrågats om deltagande i studien har fått skriftlig och muntlig information om vad projektet innebar och mer specifikt om vad intervjun skulle komma att handla om. De har informerats om att de när som helst kunde avbryta deltagandet utan att utsättas för påtryckningar från forskaren, eller någon annan part, och har fått ge samtycke till deltagandet antingen muntligen eller via e-post. I linje med konfidentialitetskravet har deltagare i största möjliga mån avidentifierats i arbetsmaterial och rapportering. Deltagarna har också erbjudits att läsa och kommentera utskriften av intervjuerna med dem själva och har fått ta del av de citat som tagits med i analysen. I linje med nyttjandekravet kommer det empiriska materialet enbart att användas i forskningsändamål.

Ett samverkansprojekt där forskare och praktiker arbetar tillsammans utmanar på gott och ont en del grundläggande rollfördelningar och praktiker som råder i ett traditionellt forskningsprojekt. Det skapar vissa etiska dilemman. Ett av dessa är huruvida de tillfrågade praktikerna upplevde sig fria att säga nej till att delta och hur fria deltagarna kände sig att uttrycka sina uppfattningar och erfarenheter om projektet, då deras chefer deltar i det och samordnaren var den som bidrog med namn på möjliga deltagare. Samtidigt är forskaren den enda som vet vilka som tillfrågades och vilka som till sist tackade ja och deltog. Forskaren är också den enda som har tagit del av intervjuerna och utskriften av dem.

Adobe Stock/Rawpixel.com

Frågeställningar

- Vilka erfarenheter har man av samverkan inom arbetsområdet problematisk skolfrånvaro?
- Vad hindrar och främjar samverkan inom arbetsområdet?

Baserat på de två frågeställningarna har analysen av intervjumaterialet resulterat i fyra huvudteman⁷: **I. Samverkan i skolvardagen – med eleven i fokus**, **II. Information och kommunikation**, **III. Kunskap om och förståelse för varandras uppdrag** och **IV. Vikten av att träffas och bygga relationer**. Varje tema har flera underteman och efter varje huvudtema följer en kort reflektion där kopplingar görs till teori och tidigare forskning.⁸

I. Samverkan i skolvardagen – med eleven i fokus

”Eleven fångas upp och blir sedd på ett annat sätt”

Alla som deltar i studien uttrycker sig mer eller mindre positivt om samverkan. Här är ett exempel från en deltagare som arbetar inom socialtjänsten:

Jag tycker det i regel går ganska bra. [...] Det är sällan att någon inte vill samverka. Alla vill barnen väl och vill att det ska funka.

I citatet benämns viljan att samverka, och samverkan framstår som något positivt, något som bidrar till arbetet för barnens väl. De forskningsdeltagare som arbetar aktivt med problematisk skolfrånvaro på daglig basis finns dock huvudsakligen inom skolan. Skolans vardagliga arbete med en elev med problematisk frånvaro sker så gott som alltid i en slags interprofessionell samverkan. Även om skolkuratoren är den professionella aktör som oftast är involverad då en elevs skolfrånvaro anses vara problematisk kan det vara någon annan i skolan som eleven har vänt sig till först. I ett av de ärenden som forskningsdeltagarna berättar om blev en elevs situation uppmärksammas av skolsköterskan, som upptäckte ett skärsår som indikerade självskadebeteende. Det ledde till att elevhälsoteamet kopplades in, och problematisk skolfrånvaro visade sig ingå som en del av den större problematiken.

En skolkurator beskriver att hen ofta arbetar i nära samarbete med just skolsköterskan. I det andra elevhälsoteamet arbetar skolkuratoren och specialpedagogen sedan en tid tillbaka i nära samarbete med varandra. Det började med att de upptäckte att vissa områden i den sociala kartläggning de förväntades göra överlappade varandra och att det är mer praktiskt att sitta tillsammans med vårdnadshavare och elev för att fylla i den. Förutom att deras arbete underlättas av att de delar information med varandra och att de får en annan ”förståelse” vid möten med eleven eller om vårdnadshavaren ringer, ser de sin interprofessionella samverkan som en tydlig framgångsfaktor för eleven:

⁷ Analysen har presenterats i en mer omfattande version, med sex teman, i en intern rapport till verksamheten.

⁸ De som deltagit i studien kallas omväxlande ”forskningsdeltagare” eller ”deltagare”, med förtydligande av deras profession eller roll och/eller om de tillhör skolan eller socialtjänsten.

⁹ [...] betyder att text är utlämnad.

Eleven, tänker jag, gynnas av att det är fler personer runt eleven som den kan ty sig till. Är inte [kollega] här så är jag här.

Genom att man inte bara delar information om eleven utan också diskuterar arbetet runt den och ”följer upp” tillsammans blir arbetet med eleven ”bredare” och mer ”grundat”, säger dessa deltagare. Skolkuratoren berättar att medan hen träffar eleven i sitt rum en gång i veckan, träffar specialpedagogen eleven oftare och på fler platser. Specialpedagogen som är mer ute i korridoren kan till exempel upptäcka att en elev av någon anledning inte vågar gå till klassrummet och kan stötta eleven att gå dit, medan skolkuratoren inte ”ens sett att hon [eleven] inte kommit till sin nästa plats”. Specialpedagogen instämmer: ”Det hade vi ju missat annars.” Skolkuratoren fortsätter fundera på hur specialpedagogen kan ...

... fånga upp småsaker som behöver lösas, saker som inte kommer upp i samtalet en vecka senare utan behöver lösas där och då.

Det kan handla om en elev som tycker om att sitta och måla för ”att känna sig lugn” och att specialpedagogen märker att det behöver fyllas på med pennor från bildsalen. Just social fobi kan vara ett hinder och då är det viktigt att arbeta i team:

”För att jag ska våga gå in i klassrummet [...] behöver jag det här och det här.” [Känner en elev så,] då kopplar jag in dig för att göra de här anpassningarna. Kanske bara i ett litet sammanhang: Vad kan man göra i klassrummet för att [eleven ska] klara att gå in där?

Genom denna interprofessionella samverkan kan man, med en deltagares ord, säga att:

Eleven fångas upp och blir sedd på ett annat sätt.

Samtliga deltagare betonar vikten av att lyssna på eleven och sätta eleven i centrum.

Med den goda relationen som ingång

När forskningsdeltagare från elevhälsoteamen talar om den interprofessionella samverkan runt elever med problematisk skolfrånvaro poängterar de att de i första hand tar sin utgångspunkt i vem som har en god relation med eleven. Som en deltagare förklarar:

Man måste ju prata: Hur agerar vi i det här, vem blir ansvarig för eleven och vem följer upp? [...] Jag tror att det är väldigt viktigt att besluta vem som ska agera runt eleven, [utifrån] vem [som] har goda relationer med eleven, så att det inte blir för många...

En deltagare ur det andra elevhälsoteamet berättar om en akut situation som uppkommit då en yngre elev inte ville gå tillbaka till skolan på grund av att hen inte mätte bra i klassen:

Jag försöker i såna här situationer leta fram någon person som eleven kan bonda med, eller har bondat med, för att motivera hen att komma tillbaka till skolan så fort som möjligt.

Deltagaren förklarar att det alltid handlar om att fokusera på vem eleven har förtroende för. Det är alltså inte självklart att det är professionen/funktionen som styr vem som ska initiera arbetet med eleven, utan den som eleven har en

relation med, har ”bondat” med och har förtroende för, kan vara bättre lämpad. Det kan vara en resursperson, en mentor, specialpedagogen eller kuratorn.

I de fall som skolan har gjort en orosanmälan och socialtjänsten beslutat sig för att starta en utredning arbetar handläggarna i första hand nära skolkuratorerna, om ärendet inte rör mer ”rena skolfrågor”. En av de intervjuade handläggarna beskriver att skolkuratorn ”hjälp oss väldigt mycket praktiskt, till exempel med att få tillgång till barnen och trygga upp”. Även här framhävs just vikten av att skapa trygghet för barnet och skolkuratorns roll som stödperson.

Reflektion

Det första temat ringar in aspekter främst vad gäller skolans interprofessionella samverkan. Här förstås samverkan bidra med en helhetsyn på eleven (”bredare”, ”grundat”) och ett mer omfattande stöd med olika kompetenser som gör att eleven i högre grad ”fångas upp” och blir sedd. Det ligger i linje med tidigare forskning som pekar på att samverkansarbete kan bidra med just en helhetsbild av individen (Larsson Tholén & Danermark 2017),

vilket är ytterst betydelsefullt då problematisk skolfrånvaro förstås som en multifaktoriell problematik (Forsell 2020). Forskningsdeltagare inom både skola och socialtjänst framhäver att samverkansarbetet i hög grad styrs av vem som har en god relation/ har bondat med eleven, vilket framhäver relationsskapandets betydelse i arbetet med problematisk skolfrånvaro (se bl.a. Forsell 2020).

II. Information och kommunikation

Vikten av ”återkoppling” – med kommunikation i fokus

”Återkoppling” är ett återkommande uttryck i intervjuerna med skolans aktörer. Det kan sägas handla om vikten av kommunikation mellan olika samverkanspartners, både interprofessionellt inom en organisation som skolan och mellan organisationer.

Skolpersonal i ett av elevhälsoteamen betonar vikten av att de själva ”återkopplar” till elevens lärare om vad som pågår i arbetet med en elev och hur de ibland ”missat kommunikationen”. Skulle kommunikationen utebli är man trots allt inom samma organisation och på samma plats, men angående nästa steg i ett ärende, att koppla in socialtjänsten, säger en deltagare ur ett elevhälsoteam:

Det är inte så enkelt med soc, det blir inte den återkopplingen och den responsen.

Och på frågan om när samverkan inte har fungerat säger en annan deltagare:

Det som inte har fungerat är ju när vi har lämnat in en orosanmälan och vi kryssat i att vi vill ha en återkoppling om det blir en utredning eller inte, och det sker ingen återkoppling. [...] De verkar inte titta på kryssen. [skratt]

Intervjuare: Vad innebär det då?

Det innebär att vi...ja, vi vet ju ingenting om det är något som pågår och så skickar vi en orosanmälan till. Det vore ju bra att få en återkoppling och den möjligheten finns ju enligt socialtjänstlagen, man kan i alla fall återkoppla till skolan. [...] Ibland kan det räcka för oss att vi vet att man har inlett en utredning, sen behöver vi inte veta mer.

Intervjuare: Vad innebär det då när ni inte får återkoppling?

Ja, vi ser ju inte att något händer och vi står och stampar med våra bekymmer och vi kan inte komma åt en familjesituation som socialtjänsten kan [...] det kan ändå bidra med en del information om socialtjänsten hörde av sig, inbillar vi oss i alla fall.

Här poängterar deltagaren att det kan ”räcka” med att få veta att en utredning har inletts, och att man när man från skolans sida inte får någon information om huruvida ”något händer” uppfattar att man inte kommer vidare i arbetet. Det gäller främst familjesituationen, som man från skolans sida inte tycker sig ”komma åt” utan hjälp från en annan aktör. I det läget uppfattas det som angeläget med någon slags lägesstatus från socialtjänsten.

”Alla behöver inte veta allt”

”Återkoppling” hänger till stora delar ihop med förmedling av information mellan olika aktörer. Att få och ge information om en elev och/eller ett ärende är något som uppkommer i de flesta intervjuer, och i samband med det uppkommer också frågan om sekretess.

En deltagare från socialtjänsten formulerar specifikt att ”etik är viktigt”. Deltagarna från skolan poängterar att de är medvetna om att ”socialtjänsten har en annan sekretess”, men samstämmigt betonas vikten av ”tillit” mellan skola och socialtjänst, att det är viktigt att kunna lita på att information inte ”förs över”. Flera deltagare, både inom skola och socialtjänst, använder formuleringen:

■ Det räcker att EN på skolan tar emot information.

Och en forskningsdeltagare inom socialtjänsten betonar att även om familjen ”öppnar upp” behöver ”inte alla på skolan veta allt”.

Adobe Stock/Valerii Honcharuk

En deltagare ur ett av elevhälsoteamen lyfter betydelsen av de möten med samordnaren då hen informeras om elevens situation, men betonar att hen bara är med på möten i den mån hen behöver för att kunna hjälpa eleven.

Jag vill inte veta, jag behöver inte veta allt. Vi försöker sära på... behöver man vara med så är man, men eleven ska inte behöva lämna ut sig själv till hur många personer som helst. [...] Jag tycker att det har varit väldigt bra väggar däremellan [...] så att vi inte skvallrar runt.

Vad deltagaren menar är att sekretessen upprätthålls mellan olika personer ur personalen.

”Att prata samma språk”

Ytterligare en aspekt av kommunikation är betydelsen av att driva samma linje i relation till eleven och dess familj. Det betonas särskilt från skolans håll. En forskningsdeltagare från skolan tar som exempel upp ett möte med vårdnadshavare till en elev med problematisk skolfrånvaro vid vilket både skolans och socialtjänstens representanter poängterade att skolnärvaro är viktigt och att eleven inte skulle orka gå till skolan dagen efter om hen varit ute på kvällen. Det gjorde att representanterna från skolan gick från mötet och ”kände sig nöjda”. Som deltagaren poängterar upplevs det vara viktigt att samma budskap kommer ”från olika håll” och att parterna ”pratar samma språk”:

Det blir mer kraft i budskapet när socialtjänsten också säger det.

En av deltagarna från socialtjänsten problematiserar dock detta med samstämmighet:

Man kan ha olika perspektiv [...] Man kan sitta på olika mycket information om vad som är problemet. Vi kan till exempel ha mycket information om föräldrar, och vi har jättemycket tankar om bristerna i familjen som gör att ett barn inte mår bra, inte kommer iväg till skolan och inte får det stöd [...] medan skolan kanske främst ser barnet. [...] Det handlar ju inte alltid om att få iväg en unge till skolan utan det är en hel familjesituation. Här funkar det inte. Det kan också vara väldigt långsamma förändringsprocesser...

Även om man har olika perspektiv och olika mycket information om vissa aspekter menar deltagaren att ”man får försöka mötas i problemformuleringen, helt enkelt, i vad det är som behöver åtgärdas”. Att ”prata samma språk” innebär därför inte nödvändigtvis att man har samma perspektiv, samma information och samma problembild, utan att man kan mötas i att det är viktigt med skolnärvaro.

Reflektion

I temat går det att se hur brist på utväxling av information kan orsaka frustration och irritation, främst från skolans sida. Här blir det tydligt hur skolan ser arbetet med eleven som beroende av socialtjänstens insatser, och därför vill ha information om ”läget” i en eventuell utredning. Även om det i intervjuerna inte sker någon uttalad problematisering av att verksamheterna har olika typer av regler om sekretess att förhålla sig till, kan en slags problematisering sägas ligga implicit i resonemanget om återkoppling. Här ingår ett påpekande om att socialtjänsten mycket väl skulle kunna berätta mer än vad de gör. Som forskning visar ligger frågan om makt och mandat ofta underliggande i samverkansarbeten (Danermark 2000). I studien av Ek m.fl. (2017) pekar man just på

betydelsen av maktbalansen mellan olika organisationer och professioner för samverkan runt barn med problematisk skolfrånvaro. Medan BUP befinner sig högst upp i hierarkin, kan socialtjänsten ses som placerad i mitten och skolan längst ned. Det som uppfattas som en brist på ”återkoppling” kan förstås inom ramen för denna maktrelation.

Utifrån att parterna har olika information om elevens familjesituation, då socialtjänsten på grund av sekretess generellt sett inte kan dela med sig av all sin kunskap, kan ”problemet” bedömas olika. Sådana skilda synsätt kan ge upphov till konflikter (se t.ex. Danermark m.fl. 2009).

III. Kunskap om och förståelse för varandras uppdrag

Skolan som ”det svarta fåret”

Återkommande i intervjuerna med skolpersonalen, oavsett yrkesgrupp och position, är en upplevelse av att man i samverkan med socialtjänsten, och BUP, inte har fått det gehör man behöver. Skolfrånvaro har inte tagits på allvar utan har setts som ”skolans problem”, eller så har skolans uppdrag inte blivit tillräckligt erkänt. En forskningsdeltagare från skolan tar upp att det kan vara lättare att samarbeta runt elever som har många svårigheter. I de lägen då det främst är skolfrånvaro som är problemet kan det vara svårare:

”Det där måste vara skolans problem.” Jo visst, det är vårt ansvar med närvaro, men vi kan behöva hjälp. Vi behöver input.

Vi i skolan blir det svarta fåret som tar upp det negativa och får ingen respons från socialtjänsten.

En av flera deltagare från elevhälsoteamen efterlyser en större förståelse för skolans uppdrag:

När BUP är med, då har det varit lite negativt. Jag kan uppleva att BUP inte har förståelse för skolans uppdrag och då har det krockat.

Vidare sägs att det har kunnat gå så långt att BUP har tagit parti för eleven på ett sätt som har gjort att skolans arbete med familjen brutit samman:

Då blir vi ännu mer [av det] svarta [fåret], då blir skolan lite mer svart igen. Det har faktiskt varit så illa att de har tagit ställning, så att säga, för föräldern och eleven [så pass] att man inte kunnat jobba med eleven mer. Alltså det har framställts som om skolan jobbar mot det som BUP... Vi är ju olika instanser, men någonstans har vi ju ett uppdrag, vi behöver ha eleverna i skolan.

Och en annan deltagare fyller i:

Det är som om man har sett skolan som ett behandlingshem och kan vi inte erbjuda det så anses vi inte ha någon förståelse för individen, för eleven. När vi har fått säga nej, eller det kan vi inte, då har vi blivit de svarta [fåret]... För när man sitter i samtal på BUP finns det inga krav [...], så det är lite skillnad.

De alltför högt ställda förväntningarna: socialtjänsten som sista instans

Om skolpersonal har erfarenheter av att skolan svartmålas och förståelsen för skolans uppdrag brister, har man också från socialtjänstens sida erfarenheter av bristande förståelse. Ett av de nyckelord som används av forskningsdeltagarna från socialtjänsten är ”förväntningar”, i den mening att förväntningarna på socialtjänsten är alltför högt ställda.

Deltagarna berättar om olika situationer då elever har haft svårt att komma till skolan och man har provat olika saker, till exempel hemundervisning, utan att det har fungerat. Då kan föräldrar och/eller skola, och även BUP, uttrycka att ”nu måste socialtjänsten göra någonting”. Medan socialtjänsten å sin sida poängterar att man har erbjudit insatser som elev och föräldrar har tackat nej till och att man i den situationen inte kan göra mer. En utredare förklarar:

Det finns inget lagutrymme för tvångsinsatser, vi har inga grunder för det. Jag kan inte komma och lyfta barnet till skolan. Det är liksom... det funkar inte.

En annan deltagare, som också arbetar som utredare, hakar på:

Det är nog en vanlig föreställning, tror jag. När skolan känner att de har försökt allt de kan, och BUP känner att de försökt allt de kan, så tänker de: Okej, då är det socialtjänsten som har det yttersta ansvaret. Ofta har de känslan av att vi har mer möjligheter än vad vi har. För det är som sagt det här med frivillighet kontra tvångsåtgärder. [...] Själva frivillighetsverktygslådan, den är begränsad den med, vad vi kan erbjuda och vad man tror har verkan. Och som sagt var, tackar människor nej, då är det ju LVU vi har, och det är ju ganska höga kriterier för att man ska omhänderta ett barn med allt vad det innebär. Så då får socialtjänsten backa, för det finns inget att göra. Och det är klart att alla runtom blir besvikna.

Forskningsdeltagarna menar alltså att förväntningarna på socialtjänsten är orealistiska. När inget annat hjälper sätter de andra aktörerna sitt hopp till socialtjänsten:

Ja, jag tror att man tänker att socialtjänsten är sista instansen. Ingenting hjälper, Då måste socialtjänsten kunna.

Med andra ord uppfattar socialtjänsten att de blir tilldelade en roll som de inte kan uppfylla.

Utöver vikten av att ha ”rätt förväntningar” på varandra betonar forskningsdeltagarna gång på gång det viktiga i att ”förstå” varandras uppdrag.

Betydelsen av förståelse

Utöver vikten av att ha ”rätt förväntningar” på varandra betonar forskningsdeltagarna gång på gång det viktiga i att ”förstå” varandras uppdrag. När förståelsen saknas blir det svårt att samverka. En forskningsdeltagare från socialtjänsten säger:

När man inte förstår att socialtjänsten måste göra vissa saker och inte kan göra allt... Och det är ju detsamma med BUP. Jag kan inte bara säga till dem att de ska göra så [på ett visst sätt], utan de har ju också regler att förhålla sig till. Och det blir ibland svårt.

Alla parter har olika regler att förhålla sig till och som en deltagare från socialtjänsten lyfter fram gäller förståelsen för varandras uppdrag ”båda vägar”:

Det gäller ju oss också, att vi ska förstå skolan. Det är ju lika mycket vi som inte har koll på vad skolan har för möjligheter. Och BUP, som är de vanligaste vi jobbar med...

Även deltagare från skolan lyfter fram förväntningarna och förståelsen av varandra som central:

Förväntningarna är viktiga. Man har olika idéer om den andra, tolkningar. Skolan tror att x, socialtjänst tror att... Sluta tolka varandra och fråga varandra!

En av forskningsdeltagarna tar avstamp i erfarenheter från samverkan enligt samordnad individuell plan (SIP) för att beskriva känslan av att det är någon annans fel att man inte kommer någonvart:

Det blir ju en viss frustration för dem som jobbar i ett ärende [...] när man ser att det inte får någon effekt och det till och med blir sämre för pojken eller flickan ifråga, då kan det uppstå frustration i olika läger och då lägger man gärna över bollen till någon annan: ”De har inte gjort det eller det.”

Det är denna frustration, menar deltagaren, som leder till att man ”lägger över bollen” på eller till och med skuldbelägger en annan part.

Reflektion

I det tredje huvudtemat framgår, i linje med tidigare forskning (se t.ex. Huxham & Vangen 2003; Ansell & Gash 2008; Mossberg 2018; Kostela 2020), vikten av ömsesidig förståelse. Att forskningsdeltagare från skolan talar om den egna verksamheten som ”svart”, hur skolan svartmålas, har sin grund i uppfattningen om hur andra aktörer, särskilt BUP, inte förstår skolans uppdrag. På samma sätt för deltagare från socialtjänsten fram uppfattningen att andra aktörer inte förstår de villkor under vilka socialtjänsten arbetar och hur begränsade deras möjligheter att påverka är.

Från både skolans och socialtjänstens håll riktas fokus på regelsystemen i bred bemärkelse: uppdragen, skolplikten och frivillighet respektive LVU. Man uppfattar att det är bristen på förståelse för de olika villkor man arbetar under som är skälet till de negativa eller felaktiga bilder som den andra parten tycks ha av ens verksamhet. Det visar hur viktigt det är att de olika parterna i samverkansarbete är medvetna om de lagar och regler som gäller för varje organisation och profession (Mossberg 2018).

Det är dock intressant att dröja vid hur man framställer varandra och sig själv som organisation/verksamhet i sammanhang av samverkan (Brauer & Germundsson 2022). Till skillnad från i studien av samverkan enligt SIP (Nordström m.fl. 2016), där det ”ifrågasättande och klander” som parter riktar mot varandra tas upp som en hindrande faktor, uttrycker forskningsdeltagarna i

denna studie inte i någon större grad direkt klander gentemot den andra parten. Snarare uppehåller de sig vid hur andra ser på den egna verksamheten och rollen. Deltagare från skolan framställer den som svartmålad, främst av BUP men även av socialtjänsten, och på så sätt har samverkan vissa negativa konnotationer. Deltagare från socialtjänsten tycks i sin tur vara medvetna om att skolan (och det omgivande samhället i stort) har en negativ bild av deras verksamhet och formulerar en önskan om förståelse från och förbättrade relationer med skolan.

I studien av Ek m.fl. (2017) lyfts betydelsen av maktbalans mellan organisationer och professioner i samverkan runt barn med problematisk skolfrånvaro, och hur BUP som verksamhet har högst status då läkarna som profession har mest mandat. Författarna tar bland annat upp att framför allt personal från skolan kan uppleva sin ”suveränitet” som ”hotad” då BUP bestämmer vad som ska göras. I föreliggande studie uttrycker en del av deltagarna från skolan erfarenheter av att bristen på förståelse för skolans uppdrag från BUP:s eller socialtjänstens sida resulterar i att skolan hindras i sitt arbete med elever med problematisk skolfrånvaro. Detta kan tolkas som att skolpersonalen uppfattar att deras arbete är beroende av, och delvis styrt av, om de andra verksamheterna har förståelse och respekt för skolans uppdrag eller inte.

IV. Vikten av att träffas och bygga relationer

Regelbundna träffar med alla parter skapar förståelse

Gång på gång upprepar forskningsdeltagarna vikten av att ha ”förståelse för varandras uppdrag”. Det ses som avgörande för en framgångsrik samverkan. Utredarna menar att förståelsen blir större av att man träffar skola och BUP på regelbundna möten, såsom SIP-möten och nätverksträffar, med så många som möjligt av de aktörer som finns runt barnet.

Det som fungerar är när alla parter är med och när alla parter lyssnar på att vi har olika arbetsuppgifter. Då fungerar det. När man inte gör det fungerar det inte.

Även betydelsen av att träffas fysiskt återkommer i deltagarnas berättelser. Som en av behandlarna säger:

Genom att träffas och samverka mer får man mer förståelse för varandras arbete, för den komplexitet som finns, och lägger inte över frustrationen på någon annan utan får acceptera att det här är svårt och fortsätta jobba...

Missförstånden runt vad socialtjänsten faktiskt kan göra blir färre när man träffas, menar en av utredarna:

För då kan alla väldigt öppet beskriva [sitt uppdrag] och det blir svårare för alla att putta ansvaret fram och tillbaka. Alla får vara tydliga med att "det här och det här, de här möjligheterna har vi, det här kan vi göra och det här ser vi".

Det är inte alltid man kommer överens, men det går som deltagaren också säger "mycket smidigare" i de ärenden då man träffas. En annan deltagare betonar hur viktigt det är att "alla hör samma sak, samtidigt" och att man "lättar på sekretessen" på mötena, att man ber om föräldrarnas tillåtelse att "prata mer fritt" och dela information med exempelvis BUP.

De allra flesta deltagare, oavsett om de arbetar inom socialtjänsten eller skolan, poängterar vikten av att "ses fysiskt". Det gäller i samarbetet mellan allt från elevhälsoteamens personal, specialpedagoger och rektorer till socialtjänstens handläggare och behandlare. De fysiska träffarna ska helst ske regelbundet eller åtminstone kontinuerligt. Som en forskningsdeltagare från socialtjänsten säger:

När man träffas kontinuerligt skapas respekt och förståelse.

Deltagande rektorer betonar att man genom att träffas regelbundet och arbeta tillsammans, skapar förståelse för varandras uppdrag. Socialtjänsten har genom projektets arbetsgrupp fått reda på vad skolans uppdrag är, men även de i skolan har "fått reda på vad socialtjänstens uppdrag är och vad de har för möjligheter att jobba i de här ärendena överhuvudtaget". Forskningsdeltagaren uttrycker det som att man också har fått större förståelse för varandras "begränsningar". Det instämmer socialtjänsten i:

Innan det här projektet var det mer socialtjänst och skola mot varandra. Nu jobbar vi mer tillsammans och har mer förståelse för varandras uppdrag.

Tröskeln mellan socialtjänst och skola har blivit mycket lägre. Det är inte så tungjobbat längre. Utan det är mer: "Nu behöver vi nog tänka ihop här."

En deltagare från skolan lägger till:

Det blir kortare vägar om vi behöver förändra något och vi har större förståelse för varandras verksamheter.

Samverkan innebär alltså lägre trösklar och "kortare vägar".

Att få ett ansikte på varandra

Ett återkommande uttryck bland forskningsdeltagarna är att "få ett ansikte" på personer i verksamheten man samverkar med. I samband med det lyfter en deltagare från socialtjänsten värdet av halvdagen runt problematisk skolfrånvaro som skolan och socialtjänsten hade tillsammans under våren 2021:

Det var ett jättebra... man får ansikten på rektorerna, det var mycket värt. Som de sa: "Sätt er ned, blanda upp er." [...] Det kan vara svårt att bygga de här broarna [...] men det är det som är så bra, att få till de här fysiska träffarna.

Samverkan med skolan beskrivs i termer av att ”bygga broar” och det sägs underlätta att få ansikten på skolledarna. Den här deltagaren lyfter även fram att...

...man hittar vägar och man lär känna och man ser varandra, och det tänker jag är väldigt positivt, framför allt efter den här tiden med corona när vi inte har kunnat ses, så den dagen var jättebra, tycker jag.

Särskilt mot bakgrund av pandemin är det viktigt att ”se”, lära känna och ”förstå varandra, vad vi kan göra tillsammans och hur kan man få till en god samverkan”. En skolkurator berättar hur hon och handläggaren från socialtjänsten har valt att träffa en elev tillsammans, och att de fysiska mötena har betydelse för samverkansarbetet:

I stället för att vi ringer varandra har vi valt att med pojken, tillsammans hon och jag, så han kan känna sig trygg med både mig och henne [...] så han får förtroende för båda. [...] ”Nu är inte jag här, [då] är du här”, så att han kan prata med henne om något akut händer. Vi har setts fysiskt, för att inte bara ringa...

På frågan om det gör skillnad att träffas fysiskt och inte bara ringa svarar deltagaren:

Ja, jag tycker det. För att vi sitter ned tillsammans [...], för då hade pojken inte träffat henne. Nu fick pojken ett ansikte på henne och vi kan lugna honom tillsammans. [...] Då blir det mer naturligt för honom att säga till mig: ”Kan du säga till socialtjänsten att...”

Att ”få ett ansikte” på varandra tycks främja samverkansarbetet på alla fronter. Det avslutande citatet handlar också om betydelsen av att skolkurator och utredare träffas tillsammans med eleven för att främja barnets kontakt med socialtjänsten.

Små forum och nära möten

Även formen på de fysiska mötena lyfts fram som viktig. Både familjebehandlare och personal i elevhälsoteamen är positiva till de mindre sammanhang som har skapats av samordnaren, där man möts i andra och nya konstellationer, mellan exempelvis SIP-möten. En av familjebehandlarna talar om dem som ”de nya små forum som ploppat upp” och berättar att ”de här nära mötena, de har gett mycket”.

De mindre mötena beskrivs som ”nära” i kontrast till SIP-mötena, som ses som ett ”större sammanhang” med många aktörer. De större sammanhangen beskrivs som ”mer övergripande” medan de mindre sägs ge mer i det konkreta arbetet. Det gäller de små mötena mellan såväl skola och socialtjänst som behandlare och familj där även samordnaren är närvarande. En behandlare anser att de mindre mötena med pedagoger har varit särskilt givande:

...om pedagogen har sett vissa saker, då kan man ha med sig det och plocka fram [dem vid behov]. Det är inte så att man går in på vem som har sett vad, men man får med sig saker som kan vara hjälpsamt i arbetet med familjen, det hade man ju aldrig fått annars. [...] Är den här pedagogen väldigt mycket med ungdomen och ser väldigt mycket, då får jag liksom en ännu mer nyanserad [bild]...eller mer input till mitt arbete och vad man kan göra [...] Här har man kunnat sitta tillsammans och jobba och berika varandra på ett annat sätt, och det har jag tyckt varit väldigt värdefullt...

Att ”sitta tillsammans” rent fysiskt skapar förutsättningar både för att arbeta mer konkret runt en specifik elev och för att ”berika varandra”. Från socialtjänstens sida betonar man även vikten av att ses på ett något mindre formellt sätt:

Det är väl en idé, tänker jag, att man träffas utan ett ärende. Gemensamma dagar med de olika [roller] som finns runt barn, och att man har samtal runt samverkan eller svårigheter eller vad har vi för roller eller... [...] Att man lär känna varandra och varandras verksamheter.

Forskningsdeltagaren berättar att man tidigare åkte ut till skolorna och träffade elevhälsoteamen var sjätte vecka och poängterar att ”då hade man en helt annan kommunikation”. Att lära känna varandra” har betydelse.

”
...att ”få ett ansikte” på varandra [...] gör att man skapar förtroendefulla relationer över sektors- och organisationsgränser.

Förtroende och tillit – att skapa relationer i samverkansarbetet

Att träffas regelbundet och med kontinuitet, att ”få ett ansikte” på varandra, att mötas i mindre forum där man arbetar på ett konkret sätt med varandra och/eller att ses mer socialt utan ett ärende gör att man skapar förtroendefulla relationer över sektors- och organisationsgränser. Från skolans sida lyfts att det har funnits vissa hinder för att skapa ”förtroende” för och ”tillit” till socialtjänstens personal. För en tid sedan, då socialtjänsten främst använde sig av konsulter, var det svårt att samverka, menar en forskningsdeltagare ur ett elevhälsoteam, främst för att man gjorde olika bedömningar:

Man öppnade inte ärenden på självklara orosanmälningar, som vi tyckte. Då blev det mycket grus emellan. Vi hade liksom ett läge där vi tolkade lagen olika [...] Där tappade vi förtroendet.

I samma andetag säger deltagaren att det har skett en förändring och att de ”börjar bygga upp samarbetet igen”.

Ytterligare en deltagare från skolan uttrycker att det är svårt att ”skapa tillit” vid stor personalomsättning och brist på personal inom socialtjänsten och menar att ”bristande tillit är ett problem”. Deltagare från socialtjänsten tycks vara medvetna om att skolan har uppfattat att socialtjänsten ”inte har fungerat”:

Bilden för socialtjänsten är just att skolan har uppfattat att socialtjänsten inte har fungerat.

Det har varit hög personalomsättning och det har gjort det svårt att ha kontinuitet och personkännedom, för den byggs i relationen.

Här betonas ”personkännedom”, och en deltagare från socialtjänsten lyfter särskilt betydelsen av den personliga kontakten till personal inom skolan:

... det är väldigt mycket lättare för mig när jag får ett ärende som rör ett barn som jag vet går på en skola där den här kuratorn finns som jag redan har haft mycket kontakt med. [...] Då ringer jag ju den kuratorn lätt och käckt och vet att allt kommer att fungera bra. [...] Det blir lättare när jag vet vem jag har att göra med. Är det en trevlig person? En sån enkel sak. Är det nån som inte tycker det är jobbigt att jag ringer? Är det nån som är villig att hjälpa till? Så där. Bara det att man vet vart man kan höra av sig. Vi har gjort så här tidigare och så kanske vi kan göra igen. Det tycker jag underlättar.

Att redan ha skapat någon slags relation innebär att man kan stötta varandra i svåra situationer. Som en annan deltagare från socialtjänsten formulerar det:

Vi fanns för varandra även när det blåste snålt.

Och en deltagare från skolan berättar:

Vi kunde stötta varandra när föräldern tyckte det var jobbigt.

Från socialtjänstens sida poängterar en av deltagarna vikten av dessa relationer när något inte fungerar:

Och så tänker jag att de gånger det inte fungerar, de gånger då skolan tycker att socialtjänsten, ja, vad sjutton gör de ingenting för, då kanske de inte blir lika sura om de känner mig eller [kollega], utan då tänker jag att de litar på att vi gör det vi kan och att vi förhåller oss till de lagar och det handlingsutrymme vi har. Men om det bara är "socialtjänsten" som ett ord, så kanske frustrationen blir större.

Här ställs den mer förtroendefulla relation och den tillit som skapats till socialtjänstens personal mot en mer formell kontakt där socialtjänsten bara är "ett ord". Deltagaren fortsätter genom att uttrycka förståelse för att skolan kan bli "irriterad" på socialtjänsten, och tillägger att "hela samhället är irriterad på den – jag med ofta, för att man inte kan göra tillräckligt, så det är inget konstigt med det". Samtidigt menar deltagaren att det kan göra skillnad om det finns ett förtroende för de som arbetar inom socialtjänsten:

Men om man åtminstone har den känslan, att de som jobbar där gör det bästa de kan under de förutsättningar som finns, då tror jag inte man blir lika irriterad, och då kan man hjälpa till och förmedla det till barn och föräldrar.

Genom att skapa en relation med förtroende och tillit kan alltså irritation och frustration minska och samverkansarbetet fungera smidigare.

Reflektion

Under temat lyfts att regelbundna fysiska möten, allra helst i mindre forum där man arbetar konkret tillsammans, ses som ett av de mest betydelsefulla sätten att öka kunskapen om varandras verksamhetsområden och därmed den ömsesidiga förståelsen. Det bekräftas av forskning som poängterar att "ansikte mot ansikte-dialog" främjar samverkan (se t.ex. Ansell & Gash 2008; Ek m.fl. 2017). Det är också när man "får ett ansikte" på varandra och skapar en mer personlig kontakt eller "personkännedom" som det går att skapa förtroende och tillit (Ek m.fl. 2017), ytterligare en central aspekt för utvecklingen av samverkan (se t.ex. Ansell & Gash 2008; Widmark 2015).

Som hinder för förtroende och tillit lyfter forskningsdeltagarna från skolan bland annat de av socialtjänstens bedömningar som skiljer sig från skolans egna bedömningar samt socialtjänstens personalbrist och personalomsättning. Samtidigt menar deltagare från både skolan och socialtjänsten att återupprepad personlig kontakt främjar förtroende och tillit. Att ha förtroendefulla relationer kan också innebära ett slags "kitt" då det uppstår svåra situationer.

Tillitens betydelse för samverkan lyfts av Hedberg Rundgren m.fl. (2022:450) som skriver: "Tillit är [...] en värdefull del i att skapa en fungerande verksamhetslogik och ett samverkande förhållnings-sätt." Även om forskningsdeltagarna inte explicit nämner ordet "respekt", kan denna aspekt anses finnas med i deras utsagor om "förståelse". Den ömsesidiga förståelsen och respekten för

varandras uppdrag i samverkansarbetet är en viktig utgångspunkt för att skapa förtroende och tillit. Etablerat förtroende ökar också förståelsen mellan parterna.

Danermark (2000) poängterar att goda relationer till viss del främjar samverkan, men ställer sig samtidigt kritisk till att se dåliga personliga relationer som en tillräcklig förklaring till ett icke fungerande samverkansarbete. Fokus bör ligga på den strukturella nivån, det vill säga att ledningen skapar goda organisatoriska förutsättningar för att samverkan kommer till stånd (Danermark 2004).

Den strukturella nivån och de organisatoriska förutsättningarna skulle här kunna förstås i termer av makt. Som Ek m.fl. (2017) tar upp i sin studie kan olika verksamheter och professioner sägas ha olika status och maktpositioner i samverkansarbetet, med BUP högst i hierarkin, därefter socialtjänsten och skolan lägst ned. En del av de utsagor som görs av deltagare från skolan kan därför förstås utifrån deras position "lägst ned" i hierarkin, där de är beroende av att socialtjänsten ser skolfrånvaro som ett problem, att de gör samma tolkningar som skolan och att de beslutar att öppna ett ärende. Det handlar också om organisatoriska förutsättningar i så måtto att socialtjänsten är den instans som har mandat att göra specifika insatser, såsom att "öppna ett ärende". Dessutom ses personalsituationen inom socialtjänsten som en hindrande faktor för samverkan, då den resulterar i bristande kontinuitet.

SLUTDISKUSSION

Föreliggande studies resultat ligger i hög grad i linje med annan forskning som rör samverkan, och mer specifikt samverkan runt problematisk skolfrånvaro (se t.ex. Ek m.fl. 2017; Oxford Research 2021). Det som i denna studie främst framträder som hindrande respektive främjande faktorer för samverkan sammanfattas nedan.

Hindrande respektive främjande faktorer

Faktorer som hindrar samverkan:

- brist på "återkoppling" eller en obalans i utbyte av information
- olika synsätt på och bedömningar av "problemet"
- brist på förståelse för varandras uppdrag och ansvar
- brist på kontinuitet i bemanningen
- maktobalans
- brist på regelbundna fysiska möten där parterna kan skapa personliga relationer
- brist på förtroende och tillit.

Faktorer som främjar samverkan:

- ömsesidig förståelse för varandras uppdrag och ansvar
- regelbundna fysiska träffar med "ansikte mot ansikte-dialog"
- byggande av personliga relationer
- förtroende och tillit.

Dessa hindrande och främjande faktorer kan alla sägas handla om regelverk, organisation och/eller synsätt (Danermark & Kullberg 1999; Brauer & Germundsson 2022), det vill säga vilka formella och informella regler verksamheterna styrs av, hur de är organiserade och vilka rutiner man har samt vilka olika synsätt som finns inom verksamheterna och/eller deras professioner. Synsätt innefattar också relationsskapande och samspel, något som vi har sett är av avgörande betydelse. Alla dessa dimensioner eller mekanismer har betydelse för hur samverkan fungerar.

Med avstamp i Hörnemalms (2008:1) definition av samverkan kan SKIFO Orust sägas vara en verksamhet där fasta och varaktiga relationer har etablerats över organisatoriska gränser för att uppnå ett gemensamt syfte. Med inrättandet av SKIFO Orust finns goda förutsättningar att ta fasta på, diskutera och hantera hinder för samverkan samt bygga vidare på det som redan främjar samverkansarbetet.

Att bygga vidare på det som främjar samverkan: gemensamma forum

Det utvecklingsarbete gällande problematisk skolfrånvaro som har genomförts, och fortfarande pågår, i Orust kommun kan sägas ha skapat nya ramar för samverkansarbetet mellan framför allt skola och socialtjänst, inte minst genom att det operativa arbetet leds av en gemensam arbetsgrupp med en särskilt utsedd samordnare. Med nya organisatoriska strukturer/arenor och rutiner skapas förutsättningar för nya synsätt, både på den komplexa problematik som skolfrånvaro innebär och på varandras organisationer, uppdrag och praktiker. Genom att träffas och arbeta tillsammans i gemensamma forum skapar par-

Gemensam arbetsgrupp för operativt arbete

Gemensamma utbildningsdagar

Gemensamma mindre möten i olika konstellationer

Figur 6. Gemensamma forum som har skapats genom utvecklingsprojektet och numera ingår i SKIFO Orust.

terna ömsesidig förståelse och bygger relationer, förtroende och tillit, något som i sin tur bidrar till en hållbar samverkan (Huxham & Vangen 2003, 2004).

Förutom den arbetsgrupp som har etablerats som ett gemensamt forum, där rutiner och arbetsformer utvecklas och där man lyfter och diskuterar varandras olika förståelser i syfte att utveckla samsyn, har man skapat andra arenor där både skola och socialtjänst ingår. Dessa består av gemensamma utbildningsdagar samt mindre, gemensamma forum där man möts och i vissa fall arbetar konkret i olika konstellationer. Figur 6 listar de tre gemensamma forum som har skapats inom ramen för utvecklingsprojektet och som kompletterar andra, redan existerande forum.

Utöver att arbeta vidare i arbetsgruppen, ha gemensamma utbildningsdagar och fortsätta med de mindre arbetsmötena skulle ytterligare steg kunna tas för att överbrygga kulturella skillnader mellan organisationerna och fördjupa samverkan. Det skulle exempelvis kunna vara att initiera en gemensam/kollegial handledning med fokus på arbetet med problematisk skolfrånvaro eller att göra studiebesök i varandras verksamheter (se Ek m.fl. 2017). Socialtjänstens personal har redan börjat utöka sin närvaro i skolan genom att besöka elevhälso-teamen mer regelbundet.

Ett sådant arbete kan på sikt bidra till att skapa en ännu större gemensam kunskapsbas (Ek m.fl. 2017), som inte bara skulle omfatta det pedagogiska perspektivet med den enskilda eleven i fokus utan också ett systemiskt perspektiv med familjen i fokus. I framtiden kanske också BUP, med sitt psykiatriska perspektiv, i högre grad kan ingå i samverkansarbetet samt eventuellt även andra aktörer som kan bidra till att främja skolkännsvar och förebygga skolfrånvaro.

Att tillsammans utveckla samverkanskompetens

En strävan som har genomsyrat studien har varit att synliggöra och utveckla vad Danermark m.fl. (2009) benämner *samverkanskompetens*, en kunskap som kan kopplas till förståelsen av de hinder som finns för samverkan. Denna kompetens är väsentlig för att de som ingår i samverkansarbetet medvetet ska kunna främja de mekanismer som gynnar samverkan samt motarbeta de faktorer som hindrar den. Ambitionen med studiens intervjuer har inte bara varit att samla in empiriskt material för att inom ramen för kommunens utvecklingsarbete beskriva och analysera samverkansarbetet, utan också att ge forskningsdeltagarna möjlighet att enskilt eller tillsammans formulera, dela och problematisera sina erfarenheter av samverkan och reflektera över vad de själva och andra kan göra annorlunda. På så sätt har de kunnat få syn på och explicitgöra den i vissa fall tysta kunskap och kompetens de redan har och fått möjlighet att utvecklas än mer. Förhoppningsvis kan läsningen och diskussionen av rapporten bidra ytterligare till denna läroprocess.

Adobe Stock/Rawpixel.com

REFERENSER

- Ansell, C. & Gash, A.** (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, (18)4: 543–571.
- Axelsson, R. & Bihari Axelsson, S.** (red.) (2007). *Folkhälsa i samverkan mellan professioner, organisationer och samhällssektorer*. Lund: Studentlitteratur.
- Backlund, Å., Högdin, S. & Spånberger Weitz, Y.** (red.) (2017). *Skolsocialt arbete. Skolan som plats för och del av det sociala arbetet*. Malmö: Gleerup.
- Bergnéhr, D.** (2014). *Att (sam)verka för barns hälsa och lärande i mötet mellan socialtjänst och skola: en forskningsöversikt*. Stockholm Stad.
- Brauer, J. & Germundsson, P.** (2022). Att förstå samverkan utifrån teorin om sociala representationer. I Hedberg Rundgren, Å., Klinga, C., Löfström, M., Mossberg, L. & Björkman, I. (red.), *Perspektiv på samverkan – om utmaningar och möjligheter i välfärdens praktik*, s. 131–150. Malmö: Liber.
- Braun, V. & Clarke, V.** (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2): 77–101.
- Dahlin-Ivanoff, S.** (2011). Fokusgruppsdiskussioner. I Ahrne, G. & Svensson, P. (red.), *Handbok i kvalitativa metoder*, s. 71–82. Malmö: Liber.
- Danermark, B.** (2000). *Samverkan – himmel eller helvete. En bok om den svåra konsten att samverka*. Stockholm: Gothia.
- Danermark, B.** (2004). *Samverkan – en fråga om makt*. Örebro: Läromedia.
- Danermark, B. & Kullberg, C.** (1999). *Samverkan – välfärdsstatens nya arbetsform*. Lund: Studentlitteratur.
- Danermark, B., Germundsson, P., Englund, U. & Löf, K.** (2009). *Samverkan kring barn som far illa eller riskerar att fara illa. En formativ utvärdering av samverkan mellan skola, socialtjänst, polis samt barn- och ungdomspsykiatri*. Slutrapport. Hälsoakademien, Örebro universitet.
- Danermark, B., Germundsson, P. & Englund, U.** (2012). *Samverkan för barns hälsa. Modellområden – psykisk hälsa, barn och unga*. Slutrapport till SKL. Hälsoakademien, Örebro universitet.
- Ek, H., Isaksson, J. & Eriksson, R.** (2017). Professioner, makt och samverkan mellan myndigheter – socialtjänstens, skolans och BUP:s arbete med ungdomar som inte går till skolan. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 24(1): 59–77.
- Forsell, T.** (2020). *”Man är ju typ elev, fast på avstånd”: problematisk skolfrånvaro ur elevers, föräldrars och skolpersonals perspektiv*. Diss. Umeå universitet.
- Hedberg Rundgren, Å., Klinga, C., Löfström, M. & Mossberg, L.** (2022). Inledning. I Hedberg Rundgren, Å., Klinga, C., Löfström, M., Mossberg, L. & Björkman, I. (red.), *Perspektiv på samverkan – om utmaningar och möjligheter i välfärdens praktik*, s. 23–52. Malmö: Liber.
- Hjortsjö, M.** (2006). *Med samarbete i sikte – om samordnade insatser och samlösliserade familjecentraler*. Diss. Lunds universitet.
- Hoppe, M. & Mördal, M.** (2022). Labbet – en fristad för välfärdens utveckling. I Hedberg Rundgren, Å., Klinga, C., Löfström, M., Mossberg, L. & Björkman, I. (red.), *Perspektiv på samverkan – om utmaningar och möjligheter i välfärdens praktik*, s. 267–288. Malmö: Liber.
- Hörnemalm, J.** (2008). *”Samverkan är ett magiskt ord” – motstridiga ambitioner och ideal i nätverksorganisering*. Diss. Luleå tekniska universitet.
- Huxham, C.** (2003). Theorizing collaboration practice. *Public Management Review*, 5(3): 401–423.
- Huxham, C. & Vangen, S.** (2000). Leadership in the shaping and implementation of collaboration agendas: How things happen in a (not quite) joined-up world. *The Academy of Management Journal*, 43(6): 1159–1175.
- Huxham, C. & Vangen, S.** (2004). Doing things collaboratively: Realizing the advantage or succumbing to inertia? *Organizational Dynamics*, 33:190–201.
- Ifous** (2021). *Ifous fokuserar: Samverkan och samordnat stöd i förskola och skola*. Rapport 2021:2. Stockholm: Ifous.
- Kearney, C. A.** (2016). *Managing School Absenteeism at Multiple Tiers: An Evidence-Based and Practical Guide for Professionals*. Oxford: Oxford University Press.
- Keppens, G. & Spruyt, B.** (2020). The impact of interventions to prevent truancy: A review of the research literature. *Studies in Educational Evaluation*, 65.
- Kvale, S. & Brinkmann, S.** (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Larsson Tholén, S. & Danermark, B.** (2017). *Hur samverkan fungerar och vad som uppfattas som viktigt för att utveckla samverkan mellan parterna inom Gävleborgs län*. Institutionen för hälsovetenskaper, Örebro universitet.
- Mossberg, L.** (2018). *Mellan norm och praktik: strategisk samverkan och brukarmedverkan inom verksamhetsområdet psykisk ohälsa*. Diss. Göteborgs universitet.
- Nordström, E., Josephson, I., Hedberg, B. & Kjellström, S.** (2016). Agenda för samverkan eller verksamhetens agenda? Om professionella erfarenheter av samverkan enligt samordnad individuell plan. *Socialvetenskaplig tidskrift*, 23(1): 37–57.
- Orust kommun** (2023). *Närvaroplan. Rutin förskola-grundskola-orust gymnasium 2023-02-01.pdf*.
- Oxford Research** (2021). *Investeringar för att motverka skolfrånvaro – rapport från Oxford Research till Västra Götalandsregionen*. 2021-04-30.
- SKL** (2013). *Vänd frånvaro till närvaro – guide för systematiskt skolnärvaroarbete i kommuner*. Stockholm: Sveriges kommuner och landsting.
- Socialstyrelsen** (2013). *Samverka för barns bästa – en vägledning om barns behov av insatser från flera aktörer*. Artikel 2013-8-1. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Sorbring, E. & Bolin, A.** (2016). *Team Agera: ett utökat och fördjupat barn- och elevhälsoarbete genom tvärprofessionell samverkan*. Rapport. Trollhättan: Höghskolan Väst.
- SOU 2016:94**. *Saknad! Uppmärksamma elevers frånvaro och agera*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- SOU 2017:48**. *Kunskapsbaserad och jämlik vård – förutsättningar för en lärande hälso- och sjukvård*. Stockholm: Wolters Kluwer.
- Widmark, C.** (2015). *Divergent Conceptions: Obstacles to collaboration in Addressing the Needs of Children and Adolescents*. Diss. Stockholm: Karolinska institutet.

Forskningssamverkan **Barn och unga** på Högskolan Väst arbetar strategiskt med forskningssamverkan tillsammans med verksamheter som har fokus på barn, ungdomar och unga vuxna. Målet för forskningssamverkan är att producera och sprida kunskap om barns och ungdomars livsvillkor och därmed stärka deras ställning i samhället. Forskningssamverkan med externa verksamheter är ett av de sätt som miljön arbetar på för att nå detta mål. Samarbetet sker i form av en samverkansmodell som avser att skapa goda förutsättningar för både forskningen och den externa samverkansparten. Samverkansmodellen utgår från en dialog mellan forskare och samverkanspart där parterna tillsammans utarbetar och formulerar undersökningsområde och forskningsfrågor.

Forskningssamverkan Barn och unga, Högskolan Väst
www.hv.se/forskning/forskningssamverkan/barn-och-unga

Anna Johansson, Högskolan Väst
anna.johansson@hv.se

Lena Gardtman, Orust kommun
lena.gardtman@orust.se